

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

ÚSTAV SOCIÁLNÍ PRÁCE

**DOPROVÁZENÍ PĚSTOUNSKÝCH RODIN
V KRAJI VYSOČINA**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Autor: Markéta Fejfarová
Studijní program: B6731 – Sociální politika a sociální práce
Studijní obor: Sociální práce ve veřejné správě
Vedoucí práce: doc. JUDr. Olga Sovová, Ph.D.

Hradec Králové

2017

Univerzita Hradec Králové

Ústav sociální práce

Zadání bakalářské práce

Autor:	Markéta Fejfarová
Studijní program:	B6731 – Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce ve veřejné správě
Název závěrečné práce:	Doprovázení pěstounských rodin v Kraji Vysočina
Název závěrečné práce AJ:	Accompaniment of foster families in the Vysocina region

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se bude zabývat právní úpravou pěstounské péče po novele zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně–právní ochraně dětí, jejíž účinnost je od 1. 1. 2013. Práce podá ucelený přehled o pěstounské péči v České republice a o státním příspěvku na výkon pěstounské péče. Zvolená metoda výzkumu: kvalitativní výzkum a technika rozhovoru.

Garantující pracoviště: Oddělení sociální práce a sociální politiky
Ústav sociální práce

Vedoucí práce: doc. JUDr. Olga Sovová, Ph.D.

Konzultant:

Oponent: PhDr. Ivana Havránková

Datum zadání závěrečné práce: 7. 4. 2016

Datum odevzdání závěrečné práce:

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením vedoucí bakalářské práce a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Jihlavě dne 24. 1. 2017

Markéta Fejfarová

Ráda bych poděkovala doc. JUDr. Olze Sovové, Ph.D. za vedení mé bakalářské práce.

Dále děkuji pěstounkám za jejich ochotu a vstřícnost podělit se o své zkušenosti z výkonu pěstounské péče.

Abstrakt

FEJFAROVÁ, Markéta. *Doprovázení pěstounských rodin v Kraji Vysočina*. Hradec Králové, 2017. 65 s. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové. Ústav sociální práce. Vedoucí práce: doc. JUDr. Olga Sovová, Ph.D.

Bakalářská práce se zabývá současnou právní úpravou pěstounské péče v České republice z pohledu pěstounů.

Cílem je zjistit postoje a názory pěstounů v Kraji Vysočina na současnou právní úpravu pěstounské péče stanovenou v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně–právní ochraně dětí.

Bakalářská práce je rozdělena do teoretické, metodické a empirické části.

Úvod teoretické části bakalářské práce je věnován historii pěstounské péče. Následně je čtenář seznámen se současnou právní úpravou pěstounské péče v České republice a s právy a povinnostmi pěstounů, které jsou jim zákonem dány, včetně popisu finančního zajištění pěstounských rodin ve formě pěstounských dávek. Bakalářská práce nadále pojednává o dohodě o výkonu pěstounské péče, která upravuje práva a povinnosti pěstounů a o státním příspěvku na výkon pěstounské péče, z kterého je odborná služba a pomoc hrazena. Zmíněn je také současný stav pěstounské péče v Kraji Vysočina.

Metodická část popisuje kvalitativní výzkumnou strategii a samotný průběh výzkumného šetření. Zjištěná data jsou poté interpretována dle jednotlivých dílčích cílů v empirické části.

Klíčová slova: pěstounská péče, pěstoun, doprovázející organizace, zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně–právní ochraně dětí.

Abstract

FEJFAROVÁ, Markéta. *Accompaniment of foster families in the Vysocina region*. Hradec Králové. 65 p. Bachelor Degree Thesis. University of Hradec Králové.

Leader of the Bachelor Degree Thesis: doc. JUDr. Olga Sovová, Ph.D.

The Bachelor Degree Thesis deals with the current legislation of foster care in the Czech Republic from the perspective of foster parents.

The aim is to determine foster attitudes and opinions in the Vysocina region on current legislation of foster care specified in the Act No. 359/1999 Coll., on social and legal Child Protection.

The Bachelor Degree Thesis is divided into theoretical, methodical and empirical part.

The introduction of the theoretical part is devoted to the history of foster care. Consequently, the reader is acquainted with the current legislation of foster care in the Czech Republic and with the rights and responsibilities of foster parents that are given to them by law, including a description of the financial security of foster families in the form of foster care benefits. The Bachelor Degree Thesis is further about the agreement on the performance of foster care, which governs the rights and responsibilities of foster parents and about a state contribution to the performance of foster care, from which is a professional service and help paid. The current state of foster care in the Vysocina region is mentioned, too.

The methodical part describes the qualitative research strategy and very process of research. The obtained data are then interpreted according to individual sectional goals in the empirical part.

Keywords: foster care, foster parents, accompanying organization, the Act No. 359/1999 Coll., on social and legal Child Protection.

Obsah

Seznam použitých zkratk	9
Úvod	10
Teoretická část	14
1 Historie pěstounské péče	15
2 Právní úprava pěstounské péče v ČR	17
2.1 Ústava České republiky	17
2.2 Úmluva o právech dítěte	17
2.3 Listina základních práv a svobod	18
2.4 Občanský zákoník	18
2.5 Zákon o sociálně–právní ochraně dětí	20
3 Dávky pěstounské péče	23
3.1 Příspěvek na úhradu potřeb dítěte	23
3.2 Odměna pěstouna	25
3.3 Příspěvek při převzetí dítěte	26
3.4 Příspěvek na zakoupení motorového vozidla	27
3.5 Příspěvek při ukončení pěstounské péče	27
4 Práva a povinnosti pěstounů	29
4.1 Základní práva osob pečujících a osob v evidenci podle zákona ZSPOD	29
4.2 Základní povinnosti osob pečujících a osob v evidenci podle ZSPOD	31
5 Dohoda o výkonu pěstounské péče	33
5.1 Vznik dohody o výkonu pěstounské péče nebo správního rozhodnutí	33
5.2 Platnost dohody o výkonu pěstounské péče a správního rozhodnutí	34
5.3 Výpověď dohody o výkonu pěstounské péče	34
6 Státní příspěvek na výkon pěstounské péče	36
6.1 Nárok na státní příspěvek na výkon pěstounské péče	36
6.2 Výše státního příspěvku na výkon pěstounské péče	36
7 Situace v Kraji Vysočina	39
Závěrečné shrnutí teoretické části bakalářské práce	40
Metodická část	41
8 Metodika výzkumného šetření	41
8.1 Hlavní a dílčí cíle	41
8.2 Transformace dílčích cílů do tazatelských otázek	43
8.3 Metoda výzkumného šetření	44
8.4 Kvalitativní nástroj	44
8.5 Charakteristika výzkumného souboru	45
8.6 Organizace a průběh výzkumného šetření	47

Empirická část.....	49
9 Výsledky výzkumného šetření	49
9.1 Analýza a interpretace prvního dílčího cíle	49
9.1.1 Zjistit, zda pěstounům vyhovuje současná úprava dávky odměna pěstouna, která je pro účely daňových a pojistných předpisů posuzována jako plat.	49
9.1.2 Zjistit, zda výše finančního zabezpečení ve formě dávky odměna pěstouna za výkon pěstounské péče, je pro pěstouny adekvátní.	50
9.1.3 Zjistit, zda pěstouni souhlasí s tím, že odměna pěstouna náleží rodičům či prarodičům otce či matky svěřeného dítěte jen v případech hodných zvláštního zřetele.	51
9.2 Shrnutí prvního dílčího cíle.....	52
9.3 Analýza a interpretace druhého dílčího cíle.....	53
9.3.1. Zjistit, jakou odbornou pomoc či službu pěstouni nejvíce využívají.	53
9.3.2 Zjistit, jakou odbornou pomoc či službu by pěstouni v rámci doprovázení přivítali.	54
9.3.3 Zjistit, jaká odborná pomoc či služba se jim zdá být nepotřebná či nadbytečná.	54
9.4 Shrnutí druhého dílčího cíle.....	54
9.5 Analýza a interpretace třetího dílčího cíle.....	55
9.5.1 Zjistit, zda pěstouni souhlasí s povinným vzděláváním a zda je z jejich pohledu přínosné a užitečné pro výkon pěstounské péče.	56
9.5.2 Zjistit, zda pěstounům vyhovuje nabídka vzdělávání, kterou jim zprostředkovává doprovázející organizace.	56
9.5.3 Zjistit, jakou mají pěstouni zkušenost s rozvíjením, udržováním a prohlubováním sounáležitosti dítěte s osobami dítěti blízkými.	57
9.6 Shrnutí třetího dílčího cíle	58
Závěr	59
Seznam tabulek	61
Seznam použité literatury	62

Seznam použitých zkratk

ČR	Česká republika
DC	Dílčí cíl
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
SPVPP	Státní příspěvek na výkon pěstounské péče
TO	Transformační otázka
ÚP ČR	Úřad práce České republiky
ZSPOD	Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí

Úvod

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na téma *Doprovázení pěstounských rodin v Kraji Vysočina*. Mým prvním důvodem výběru tohoto tématu bylo, že pracuji na Úřadu práce České republiky, Krajské pobočce v Jihlavě, jako metodik dávek pěstounské péče. Druhým důvodem je skutečnost, že mi není lhostejné, v jakém prostředí a v jakých podmínkách vyrůstají děti, které nemají možnost žít ve své biologické rodině. Prostor, v němž dítě vyrůstá, zásadně ovlivňuje jeho další život. Protože ústavní výchova představuje riziko negativních dopadů na duševní a sociální vývoj dítěte, je důležité, aby bylo možno zajistit pro co nejvíce dětí, které nemohou vyrůstat ve své biologické rodině, náhradní rodinnou péči. Od 1. 1. 2013 došlo v systému náhradní rodinné péče v České republice k mnoha změnám, a to na základě novely zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Novelou výše zmíněného zákona je nyní pěstounská péče ze strany státu více podporována a očekává se od ní navýšení počtu dětí žijících v pěstounských rodinách, a tím snížení počtu dětí žijících v ústavních zařízeních. Jedním z impulsů přijetí této novely byla kritika České republiky od evropského společenství za velký počet dětí vyrůstajících v ústavních zařízeních.

Stejně jako předchozí právní úprava dávek pěstounské péče, která byla obsažena v zákoně č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, poskytuje i současná právní úprava pěstounským rodinám nárok na hmotné zabezpečení ve formě dávek pěstounské péče. Záměrem novely zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, nebylo pouze hmotně zabezpečit pěstounské rodiny, nýbrž jim i poskytnout zákonný nárok na poradenství a odbornou pomoc tak, aby nedocházelo k selhávání pěstounské péče. Pěstounská péče, jako forma náhradní rodinné péče, má specifický charakter, neboť je pojímána jako přechodné řešení situace dítěte, o které se nemohou starat vlastní rodiče. Na rozdíl od osvojení tedy nejde o celoživotní spojení dítěte s novou rodinou, nýbrž dítěti zůstávají zachovány vazby s rodinou původní. Pěstoun se tak při péči o svěřené dítě musí vypořádat s řadou lidsky i odborně složitých situací. Z tohoto důvodu byla do našeho právního řádu zakotvena dohoda o výkonu pěstounské péče, která upravuje

podrobnosti ohledně výkonu práv a povinností pěstounů. Odborná pomoc pěstounským rodinám je hrazena ze státního příspěvku na výkon pěstounské péče, který je taktéž upraven v ZSPOD.

Cílem mé práce je zjistit postoje a názory pěstounů v Kraji Vysočina na současnou právní úpravu pěstounské péče stanovenou v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Tento cíl jsem si zvolila z důvodu, že pokládám za velmi důležité mít zpětnou vazbu od pěstounů, aby bylo možné reagovat na jejich názory a zkušenosti, a tím zlepšovat a zkvalitňovat pěstounskou péči. K dosažení hlavního cíle jsem si stanovila tyto dílčí cíle:

Dílčí cíl 1:

Zjistit, jaký názor mají pěstouni na státem garantované hmotné zabezpečení pěstounských rodin, a to na dávku odměna pěstouna, která je pro účely daňových a pojistných předpisů posuzována jako plat.

Dílčí cíl 2:

Zjistit, jaký postoj a názor mají pěstouni na využívání státem garantovaných odborných služeb či pomoci.

Dílčí cíl 3:

Zjistit postoje a názory pěstounů na povinnosti, tj. na povinné vzdělávání a udržování sounáležitosti dítěte s osobami blízkými, které jim vyplývají ze zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Výsledky výzkumného šetření mohou být přínosem pro pracovníky obecních úřadů obcí s rozšířenou působností, krajských úřadů, Úřadu práce České republiky, Ministerstva práce a sociálních věcí a pověřených organizací k výkonu sociálně právní ochrany, kteří vykonávají roli veřejné správy v oblasti pěstounské péče. Tím, že budou znát názory pěstounů na současnou právní úpravu pěstounské péče, mohou být nápomocni s eliminováním jejich nedostatků a naopak více podporovat odborné služby, které pěstounským rodinám v jejich činnosti pomáhají.

Podmínkou, aby novela ZSPOD dostála svého cíle, je dostatečný počet kvalitních náhradních rodičů. Poznatky z výzkumného šetření tedy mohou mít přínos i pro společnost, především pro lidi, kteří o pěstounské péči uvažují. Tím, že získají názor

pěstounů na práva a povinnosti spojené s výkonem pěstounské péče, jim může pomoci v jejich rozhodování.

Nemalý význam má výzkumné šetření pro mě samotnou. V rámci své pracovní činnosti se zabývám dávkami pěstounské péče, vyplácením státního příspěvku na výkon pěstounské péče v Kraji Vysočina a prováděním finanční kontroly ohledně čerpání státního příspěvku na výkon pěstounské péče. Jelikož úzce spolupracuji se sociálními pracovníci náhradní rodinné péče v Kraji Vysočina, je mi známo, jak pohlíží na současnou podporu pěstounské péče. Co však nevím, je jak současný systém podpory pěstounské péče přijali samotní pěstouni, neboť s nimi nejsem v kontaktu. Výzkumným šetřením tedy získám ucelený přehled o přijetí novely ZSPOD.

Na Univerzitě Hradec Králové, Ústav sociální práce, se ve svých závěrečných pracích zabývala pěstounskou péčí řada autorek. Petra Kalmusová v praktické části bakalářské práce *Náhradní rodinná péče očima pěstounů* zjišťovala, co lidi motivuje k rozhodnutí stát se pěstounem a přijmout cizí dítě do péče a jak toto rozhodnutí ovlivní jejich život. Marta Řezníčková v praktické části diplomové práce *Zabezpečení nezaopatřených dětí v prarodičovské pěstounské péči* zjišťovala, jaké je zabezpečení nezaopatřených dětí v prarodičovské pěstounské péči po novele ZSPOD. Cíl mé bakalářské práce se od ostatních prací odlišuje v tom, že odkryje pozitivní a negativní stránky současné právní úpravy pěstounské péče z pohledu pěstounů.

Předkládaná bakalářská práce je zpracována do teoretické, metodické a empirické části. V úvodu teoretické části se věnuji historii pěstounské péče. Další kapitola představuje současnou právní úpravu pěstounské péče v České republice. Následující kapitoly popisují dávky pěstounské péče, práva a povinnosti pěstounů vyplývající ze ZSPOD, dohodu o výkonu pěstounské péče a státní příspěvek na výkon pěstounské péče. V poslední kapitole teoretické části je uvedena současná situace v oblasti pěstounské péče v Kraji Vysočina. V metodické části zdůvodním výběr metody výzkumného šetření a popíši jeho průběh. Zajímám se o názor pěstounů na současnou právní úpravu pěstounské péče v České republice stanovenou v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-

právní ochraně dětí. Situaci mapuji v Kraji Vysočina. Zjištěné poznatky budu interpretovat dle jednotlivých dílčích cílů a podcílů v empirické části.

Teoretická část

V teoretické části předkládané bakalářské práce se zabývám právní úpravou pěstounské péče v České republice po novele ZSPOD. Práce by měla podat ucelený přehled o právech a povinnostech, které vyplývají pěstounům z našeho právního řádu poté, kdy je jim soudně svěřeno dítě do pěstounské péče.

Pěstounská péče patří vedle osvojení a poručenství k náhradní rodinné péči v České republice. Zdeněk Matějček (1999) definuje náhradní rodinnou péči, jako výchovu dítěte „náhradními“ rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. Náhradní rodinná péče je tedy poskytována dětem, které nemohou být z různých důvodů vychovávány ve své biologické rodině. Péče je poskytována v náhradním rodinném prostředí, které má na rozdíl od ústavní výchovy pozitivní vliv na psychomotorický a psychický vývoj dítěte.

Jelikož má pěstounská péče v České republice poměrně dlouholetou historii, bude úvodní kapitola věnována kořenům a vývoji pěstounské péče do její současné podoby.

1 Historie pěstounské péče

Podle Zdeňka Matějčka (1999) můžeme za předchůdce placené pěstounské péče považovat spíše instituci kojných. Ve středověké Evropě patřily kojné a chůvy běžně mezi služebnictvo panovnických dvorů. V období renesance svěřovala městská rodina své dítě na dva roky najaté chůvě na venkov a v případě, že dítě přežilo, přijímala ho poté zpět.

Změna nastala až v době osvícenství, kdy došlo ke zřizování nalezinců. Placené chůvy a kojné však existovaly i nadále, ale dostávalo se jim již úředního názvu „pěstouni“. Stejně jako děti z rodin, odcházely brzy po narození děti z nalezinců ke kojné na venkov, kde pobývaly v ubohých podmínkách do svých šesti let. Nalezince byly vydržovány zemským fondem, ze kterého se platila i následná pěstounská péče. Oproti současnému systému, kdy se odměna pěstouna s věkem svěřeného dítěte zvyšuje, byl plat pěstounsky k věku dítěte sestupný. Nalezinec vykonával i dozor nad výkonem pěstounské péče. Dovršením šesti let věku dítěte pěstounská péče zanikala a dítě se vracelo zpět do ústavu. Pěstouni se mohli o dítě nadále starat, avšak bezplatně. V Českých zemích se do pěstounské péče svěřovaly děti z pražského nalezince.

Během dalších let došlo v systému pěstounské péče k určitému pokroku. Vznikl propracovaný systém státních zařízení a dětských domovů, kde byly umístěovány děti, po dobu, než jim byla nalezena nová adoptivní či pěstounská rodina, případně do doby, než se mohly vrátit zpět do své biologické rodiny.

V období první republiky se pěstounská péče dělila na čtyři typy:

Pěstounská péče nalezenecká – dítě bylo svěřováno do pěstounské péče, a to do určitého věku dítěte. V pražském nalezinci to bylo do deseti let, později do šestnácti let. Poté se dítě opětovně vracelo do ústavu.

Pěstounská péče řízená a kontrolovaná Okresními péčemi o mládež – sociální pracovníci Okresních péčí o mládež se snažili vyhledávat takové pěstouny, kteří byli schopni zajistit dítěti řádnou výchovu.

Pěstounská péče v tzv. koloniích – tato myšlenka vznikla na Moravě, ale rychle se rozšířila i do Čech. Rodinné kolonie byly zakládány v určité obci, v několika sousedních obcích apod., kde byly sociálními pracovníky vyhledány vhodné rodiny,

kterým byly svěřovány děti do výchovy. Poněvadž byly rodiny v blízkém sousedství, bylo snazší je kontrolovat a pomáhat jim s výchovou svěřených dětí.

Pěstounská péče na základě soukromé dohody mezi rodiči dítěte a pěstouny – tento způsob péče probíhal bez soudního jednání a je považován za předchůdce příbuzenské pěstounské péče.

Po druhé světové válce dochází k podstatným změnám. Nalezince byly přejmenovány na ústavy péče o dítě, byl zlikvidován dřívější propracovaný systém péče o ohrožené děti a ukončena činnost všech dobročinných sdružení.

V roce 1950 byly zrušeny všechny formy pěstounské péče, kromě příbuzenské. Pěstounská péče, jako forma náhradní rodinné péče, byla znovu obnovena až po 23 letech. (Matějček Z., 1999) V této době převládla snaha, podle sovětského vzoru, vychovávat děti ke kolektivnímu cítění ve velkých ústavech. Začaly se budovat ústavy, odstupňované věkem, státem řízené a kontrolované. V 60. letech se začala objevovat kritika této péče z řad pediatrů, psychologů a výzkumných pracovníků. Na základě mnoha studií bylo zjištěno, že vývoj dětí vychovávaných trvale od útlého dětství v ústavních zařízeních, je velmi často opožděný a nevede k utváření zdravého jedince. Proto se přistoupilo k zavádění nových alternativ v ústavní péči – SOS dětské vesničky. (Základní informace o náhradní rodinné péči, 2016)

V roce 1973 byl přijat zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči. Společně se zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině, poskytoval právní ochranu opuštěným dětem a prosadil diferencovanější přístup v systému náhradní rodinné péče.

Zákon o pěstounské péči byl později nahrazen ZSPOD a základní úpravu pěstounské péče od 1. 4. 2000 obsahoval zákon o rodině č. 94/1963 Sb., kde se již počítá s krátkodobou pěstounskou péčí. Zároveň tato právní úprava odpovídá dnešnímu pravidlu, že náhradní rodinná výchova má přednost před ústavní výchovou. (Základní informace o náhradní rodinné péči, 2016)

Hmotné zabezpečení pěstounů ve formě dávek pěstounské péče bylo od roku 1995 upraveno v zákoně č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

V první kapitole jsem se zabývala historií pěstounské péče, která prošla za poslední století velkým vývojem, od institutu kojných až po právně ukotvený institut.

2 Právní úprava pěstounské péče v ČR

Současná právní úprava pěstounské péče v České republice musí být stejně jako ostatní zákony a právní předpisy v souladu s ústavním pořádkem České republiky.

2.1 Ústava České republiky

Ústava České republiky, vyhlášená pod číslem 1/1993 Sb., je nevyšším právním předpisem České republiky. Ostatní normy nižší právní síly s ní nesmějí být v rozporu. Ústava České republiky zaručuje ochranu základních lidských práv a svobod soudní mocí.

V článku 10 Ústavy České republiky je zakotvena přednost vyhlášených mezinárodních smluv, k jejichž ratifikaci dal Parlament ČR souhlas, a jimiž je Česká republika vázána, před právními předpisy nižší právní síly.

V České republice je v oblasti pěstounské péče nejdůležitější mezinárodní smlouvou Úmluva o právech dítěte.

2.2 Úmluva o právech dítěte

Úmluva o právech dítěte byla přijata Valným shromážděním OSN dne 20. 11. 1989. Česká republika je Úmluvou o právech dítěte vázána od 1. 1. 1993. Uveřejněna je ve Sbírce zákonů – Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte.

„Nejlepší zájem dítěte musí být předním hlediskem při veškerých postupech týkajících se dětí, ať už konaných veřejnými, nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.“ (Úmluva o právech dítěte - čl. 3, 2016)

Státy, které jsou vázány Úmluvou o právech dítěte, musí respektovat rodinu, jako základní jednotku společnosti a zároveň jí musí zajistit potřebnou ochranu a pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svoji úlohu. Úmluva dále stanoví, že dítě může být odděleno od svých rodičů pouze v případech, kdy je to v jeho zájmu, o čemž musí příslušné úřady rozhodnout soudním rozhodnutím a v souladu s platným právem. Dítě, které je dočasně

nebo trvale zbaveno svého rodinného prostředí, má právo na pomoc a ochranu poskytovanou státem. V souladu s vnitrostátním zákonodárstvím se svěří do náhradní péče, přičemž je třeba brát zřetel na jeho etnický, náboženský, kulturní a jazykový původ. Jestliže je dítě odděleno od svých rodičů, musí mu být zachováno právo udržovat s nimi pravidelné osobní kontakty, ledaže by to bylo v rozporu s jeho zájmy. Dalším důležitým právem dítěte, zakotveným v Úmluvě o právech dítěte, je poskytnutí možnosti, aby bylo vyslyšeno v každém správním nebo soudním řízení, které se jej dotýká. Názorům dítěte se musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.

2.3 Listina základních práv a svobod

Nedílnou součástí ústavního pořádku České republiky je Listina základních práv a svobod, která je vyhlášena pod číslem 2/1993 Sb.

Listina základních práv a svobod zaručuje zákonnou ochranu rodičovství a rodiny. *„Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.“* (Listina základních práv a svobod – Hlava čtvrtá, článek 32, 2016)

Pěstounská péče v České republice je primárně upravena zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně–právní ochraně dětí, přičemž zákon o sociálně–právní ochraně dětí představuje ve vztahu k občanskému zákoníku normu speciální, která v některých aspektech doplňuje poněkud obecnou právní úpravu obsaženou v občanském zákoníku.

2.4 Občanský zákoník

Od 1. 1. 2014 je účinný zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Pěstounská péče je upravena v části druhé – rodinné právo.

Občanský zákoník mnohem precizněji než předchozí zákon o rodině definuje situace a podmínky, za nichž je dítě svěřováno do pěstounské péče. Procesní právní úpravou pěstounství je zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Řízení, která nejsou zákonem o zvláštních řízeních soudních upravená, se projednávají podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

Podle občanského zákoníku je pěstounská péče forma náhradní rodinné péče, která je oproti osvojení pojímána jako institut dočasný, a to z důvodu, že do pěstounské péče je svěřováno dítě po dobu, po kterou trvá překážka bránící rodičům v osobní péči o dítě. Soud může pěstounskou péči vymežit na dobu určitou, ale i na dobu neurčitou.

Z právního hlediska nevzniká mezi pěstounem a dítětem takový poměr, jaký je mezi rodiči a dítětem. Pěstoun je sice povinen a oprávněn o dítě osobně pečovat, ale má právo zastupovat a rozhodovat o jeho záležitostech jen v běžných věcech. K výkonu mimořádných záležitostí musí požádat o souhlas zákonného zástupce, nebo se může domáhat rozhodnutí soudu. Rodičům zůstávají vůči dítěti povinnosti a práva vyplývající z rodičovské odpovědnosti a zároveň mají i nadále k dítěti vyživovací povinnost. Rodiče mají právo na osobní styk s dítětem a pěstoun je povinen udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči. Soud může dítě svěřit manželům i jednotlivci. Při svěřením dítěte do pěstounské péče má přednost osoba příbuzná nebo dítěti blízká.

Oldřich Matoušek a Hana Pazlarová v knize Podpora rodiny poukazují na pozitivní i negativní stránky příbuzenské pěstounské péče. Ztotožňují se s tím, že pěstounská péče vykonávaná osobou příbuznou je z určitého pohledu nejvhodnějším řešením, neboť osoba příbuzná nebo dítěti blízká většinou dítě zná a taktéž dítě zná prostředí, kam přichází. Trauma z odchodu od rodičů tudíž bývá menší. Na druhou stranu má toto řešení i svá určitá rizika. Může se jednat o nevhodné intervence ze strany rodičů, kteří mohou negativně zasahovat do péče a výchovy, pokud s umístěním nesouhlasí. Zároveň se mohou opakovat nevhodné výchovné postupy, které vedly k selhání jejich potomků v roli rodičů.

Pěstounská péče vzniká na základě rozhodnutí soudu a pouze soud může rozhodnout o jejím zrušení. Pokud o zrušení pěstounské péče požádá pěstoun, musí ji zrušit vždy.

Jinak může o zrušení pěstounské péče rozhodnout pouze ze závažných důvodů. Pěstounská péče zaniká nejpozději nabytím plné svéprávnosti dítěte, jinak jeho zletilostí.

„Pěstounská péče má přednost před péčí o dítě v ústavní výchově.“ (OZ - § 958, 2016). Pokud dítě nemůže setrvat ve svém rodinném prostředí, mělo by být svěřeno do náhradní rodinné péče. Ústavní výchova by měla představovat až krajní a poslední možnost. Důvody, které vedly zákonodárce k ustanovení přednosti náhradní rodinné výchovy před ústavní péčí, spočívají především na vlivu prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Z mnoha výzkumů je prokázáno, že děti, které strávily první měsíce a roky života v ústavní výchově, významně selhávají později ve škole, zaměstnání i v partnerském životě. Pro dítě je v období rané výchovy obzvláště důležitá individuální péče s možností navázání blízkého vztahu. Jestliže dítěti tato interakce chybí a děti prožívají nevyhraněné a neosobní vztahy v ústavním prostředí, poruchy ve vývoji jsou již nenapravitelné. (Vývoj dětí v náhradních formách péče, 2016)

„Děti vyrůstající v ústavech mají špatnou schopnost vcítovat se do druhých lidí, neorientují se dobře v interpersonálních vztazích, často neumějí řešit konflikty bez agresivity, mají nízké sebehodnocení, hůře se orientují v morálních a v hodnotových dilematech. Proto jsou kandidáty na všechny myslitelné způsoby sociálního selhání od závislosti na návykových látkách přes kriminalitu, prostituci, neschopnost dosáhnout vyšších úrovní vzdělání, uplatnit se dobře na trhu práce, založit si funkční vlastní rodinu až po horší tělesné i duševní zdraví a celkově nižší kvalitu života.“ (Matoušek O., Pazlarová H., 2010)

2.5 Zákon o sociálně–právní ochraně dětí

Zákonem č. 401/2012 Sb., kterým se změnil ZSPOD, došlo od 1. 1. 2013 v oblasti pěstounské péče k mnohým změnám. Novelou ZSPOD je nyní pěstounská péče ze strany státu více podporována a jejím hlavním cílem je snížení počtu dětí žijících v ústavních zařízeních.

Pro účely ZSPOD se jako pěstounská péče posuzuje péče o dítě poskytovaná osobou pečující nebo osobou vykonávající pěstounskou péči na dobu přechodnou.

Osobou pečující se rozumí fyzická osoba odpovědná za výchovu dítěte:

- 1) která je pěstounem;
- 2) která byla do dosažení zletilosti dítěte jeho pěstounem nebo poručníkem, a to po dobu, po kterou má nezaopatřené dítě nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte;
- 3) které je před rozhodnutím soudu o svěřeni dítěte do pěstounské péče dočasně svěřeno do péče osoby, která má zájem stát se pěstounem, a to po dobu trvání takové péče (tzv. předpěstounská péče);
- 4) která je poručníkem dítěte, jestliže o dítě osobně pečuje, nebo
- 5) která má v osobní péči dítě, k němuž nemá vyživovací povinnost, a to po dobu, po kterou probíhá soudní řízení o ustanovení této osoby poručníkem.

Osobou v evidenci se rozumí fyzická osoba, která je krajským úřadem nebo Magistrátem hl. města Prahy vedena v evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu.

Pěstounská péče na přechodnou dobu je určena pro děti, u nichž je zřejmé, že se brzy vrátí do své původní rodiny, nebo kde je naopak jisté, že se poměry v jejich rodině neupraví a je třeba uvažovat o adopci. Tato péče je omezena na dobu 1 roku, zpravidla však trvá v řádech týdnů či několika měsíců. Pěstoun na přechodnou dobu musí být 24 hodin denně připraven přijmout dítě, které se ocitlo v nepříznivé situaci. Na rozdíl od osoby pečující nemůže pěstoun na přechodnou dobu odmítnout přijetí dítěte.

Základní změnou v oblasti pěstounské péče po novele ZSPOD je finanční zabezpečení pěstounských rodin, které bylo navýšeno. Zároveň došlo k převodu pěstounských dávek ze systému státní sociální podpory a dávka odměna pěstouna je nyní pro účely daňových a pojistných předpisů považována za plat.

Systém pěstounských dávek je podrobně popsán v kapitole č. 3 „Dávky pěstounské péče“.

Novela ZSPOD nadále vytvořila podmínky pro vznik státem podporovaných služeb pro pěstounské rodiny. Rozvíjí se tedy systém doprovázení pěstounské péče. Podrobnosti ohledně výkonu práv povinností pěstounů jsou upraveny v dohodě o výkonu pěstounské

péče, kterou musí pěstoun po svěřeni dítěte uzavřít s obecním úřadem s rozšířenou působností, obecním úřadem, krajským úřadem, nebo pověřenou osobou k výkonu sociálně-právní ochrany dítěte.

Práva a povinnosti pěstounů a institut dohod o výkonu pěstounské péče jsou podrobněji popsány v kapitole č. 4 „Práva a povinnosti osoby pečující a osoby v evidenci“ a v kapitole č. 5 „Dohoda o výkonu pěstounské péče“.

Na úhradu nákladů spojených se službami, poradenstvím a pomocí pěstounským rodinám slouží státní příspěvek na výkon pěstounské péče, který byl do našeho právního řádu zakotven taktéž na základě novely ZSPOD.

Institut státního příspěvku na výkon pěstounské péče je podrobněji popsán v kapitole 6 „Státní příspěvek na výkon pěstounské péče“.

V této kapitole jsem krátce seznámila se současnou právní úpravou pěstounské péče v České republice. Čtenář by měl získat přehled nejenom o právních normách, které pěstounskou péči upravují, ale i porozumět tomu, jak je v současné době pěstounská péče v České republice pojímána. Tato kapitola má velký přínos pro mé výzkumné šetření, neboť mým hlavním cílem je zjistit postoje a názory pěstounů v Kraji Vysočina na současnou právní úpravu pěstounské péče stanovenou v ZSPOD.

3 Dávky pěstounské péče

Dávky pěstounské péče jsou upraveny v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně–právní ochraně dětí.

Osoba pečující má nárok na dávky pěstounské péče na základě soudního rozhodnutí o svěřeni dítěte do pěstounské péče, předpěstounské péče, poručnické péče, nebo jestliže je dítě v péči budoucího poručníka.

Osoba v evidenci má nárok na dávky pěstounské péče na základě rozhodnutí krajského úřadu nebo Magistrátu hlavního města Prahy o zařazení osoby do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na dobu přechodnou.

Dávkami pěstounské péče jsou:

- 1) příspěvek na úhradu potřeb dítěte,
- 1) odměna pěstouna,
- 2) příspěvek při převzetí dítěte,
- 3) příspěvek na zakoupení motorového vozidla,
- 4) příspěvek při ukončení pěstounské péče.

3.1 Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte má nezletilé nezaopatřené dítě, které je svěřeno do péče osoby pečující nebo osoby v evidenci. Nárok na příspěvek trvá i po dosažení zletilosti dítěte, a to nejdéle do 26. roku věku, jedná-li si o nezaopatřené dítě, které žije ve společné domácnosti s osobou, která byla do jeho zletilosti osobou pečující. O příspěvek na úhradu potřeb dítěte žádá za nezletilé dítě osoba pečující nebo osoba v evidenci a této osobě je také příspěvek vyplácen. Pokud dítě požívá důchod z důchodového pojištění, náleží mu příspěvek na úhradu potřeb dítěte, jen pokud je vyšší, a to ve výši rozdílu mezi tímto příspěvkem a důchodem.

Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte za kalendářní měsíc činí:

- 1) 4.500,- Kč pro dítě ve věku do 6 let,
- 2) 5.550,- Kč pro dítě ve věku od 6 do 12 let,
- 3) 6.350,- Kč pro dítě ve věku od 12 do 18 let,
- 4) 6.600,- Kč pro dítě ve věku od 18 do 26 let.

Jde-li o dítě, které je podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby, činí příspěvek na úhradu potřeb dítěte:

Tabulka č. 1 – Příspěvek na úhradu potřeb dítěte, které je osobou závislou na pomoci jiné fyz. osoby

Dítě ve věku	Dítě ve stupni závislosti I (lehká závislost)	Dítě ve stupni závislosti II (středně těžká závislost)	Dítě ve stupni závislosti III (těžká závislost)	Dítě ve stupni závislosti IV (úplná závislost)
Do 6 let	4.650 Kč	5.550 Kč	5.900 Kč	6.400 Kč
6 – 12 let	5.650 Kč	6.800 Kč	7.250 Kč	7.850 Kč
12 – 18 let	6.450 Kč	7.800 Kč	8.300 Kč	8.700 Kč
18 – 26 let	6.750 Kč	8.100 Kč	8.600 Kč	9.000 Kč

Zdroj: Zákon č. 359/1999 Sb.

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte nenáleží po dobu, po kterou je dítě v plném přímém zaopatření zařízení pro péči o děti nebo mládež nebo v péči jiné osoby na základě rozhodnutí soudu nebo jiného příslušného orgánu o svěřeni dítěte do péče nahrazující péči rodičů.

Jestliže je dítěti vyplácen příspěvek na úhradu potřeb dítěte, přechází právo dítěte na výživné na stát. Je-li výživné vyšší než tento příspěvek, náleží rozdíl dítěti. (OZ, 2016)

3.2 Odměna pěstouna

Nárok na odměnu pěstouna má osoba pečující po dobu trvání péče o svěřené dítě. Po zletilosti svěřeného dítěte má na tuto dávku nárok jen do té doby, dokud zletilé nezaopatřené dítě pobírá příspěvek na úhradu potřeb dítěte.

Pokud je osoba pečující rodičem nebo prarodičem otce nebo matky svěřeného dítěte, náleží jí odměna pěstouna vždy, pokud pečuje alespoň o 3 děti nebo alespoň o 1 dítě ve II., III. nebo IV. stupni závislosti na péči jiné fyzické osoby. Pečuje-li o 1 nebo 2 zdravé děti či děti v I. stupni závislosti na péči jiné fyzické osoby, náleží jí odměna pěstouna pouze v případech hodných zvláštního zřetele, a to s ohledem na sociální a majetkové poměry pěstounské rodiny a s přihlédnutím ke zdravotnímu stavu dítěte. V těchto případech si příslušná krajská pobočka ÚP ČR, která o dávce odměna pěstouna rozhoduje, vyžádá vyjádření od orgánu sociálně-právní ochrany dětí, zda se jedná o případ hodný zvláštního zřetele. Bez tohoto vyjádření nemůže rozhodnout o přiznání dávky odměna pěstouna, neboť je nezbytným podkladem pro rozhodnutí. Dožádání o vyjádření, zda se jedná o případ hodný zvláštního zřetele, je prováděno krajskou pobočkou ÚP ČR na základě usnesení podle § 13 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád. Nárok na odměnu pěstouna má osoba v evidenci, po dobu zařazení do evidence osob u příslušného krajského úřadu, která může vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu, a to i po dobu, kdy nemá svěřeno žádné dítě. U osob v evidenci není výše odměny odvislá od počtu dětí svěřených do pěstounské péče na přechodnou dobu.

Výše odměny pěstouna za kalendářní měsíc činí:

- a) 8.000,- Kč, je-li pečováno o jedno dítě;
- b) 12.000,- Kč, je-li pečováno o dvě děti;
- c) 20.000,- Kč;
 1. je-li pečováno alespoň o 3 děti,
 2. je-li pečováno alespoň o 1 dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II. nebo ve stupni III. nebo ve stupni IV.,
 3. jde-li o sobu v evidenci;

- d) 24.000,- Kč, pečuje-li pěstoun alespoň o 1 dítě, které mu bylo svěřeno na přechodnou dobu, a toto dítě je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II. nebo ve stupni III. nebo ve stupni IV.

Za každé další dítě svěřené do péče osoby pečující se odměna pěstouna podle písm. c) bodů 1. a 2. zvyšuje o 4.000,- Kč.

Také za každé další dítě, které je osobě v evidenci svěřeno do jiné péče, než je pěstounská péče na přechodnou dobu, se odměna pěstouna podle písm. c) bodu 3. nebo d) zvyšuje o 4.000,- Kč.

Odměna pěstouna se pro účely zákonů upravující daně z příjmů, pojistné na sociální zabezpečení a pojistné na všeobecné zdravotní pojištění považuje za příjem ze závislé činnosti.

Jestliže je dítě svěřené osobě pečující nebo osobě v evidenci v plném přímém zaopatření zařízení pro péči o děti a mládež nebo v péči jiné osoby na základě rozhodnutí příslušného orgánu o svěřeni dítěte do péče nahrazující péči rodičů, odměna pěstouna za péči o tyto děti nenáleží. Odměna pěstouna taktéž nenáleží po dobu, po kterou je osobě v evidenci přerušeno zprostředkování pěstounské péče na přechodnou dobu.

3.3 Příspěvek při převzetí dítěte

Nárok na příspěvek při převzetí dítěte má osoba pečující, která převzala dítě do pěstounské péče, předpěstounské péče, poručnické péče nebo do péče budoucího poručníka. Při převzetí téhož dítěte náleží příspěvek stejné osobě pečující jen jednou. Nárok na příspěvek při převzetí dítěte však mají dvě různé osoby pečující, které mají totéž dítě postupně svěřeno do své péče.

Výše příspěvku činí:

- a) je-li převzato dítě do 6 let věku – 8.000,- Kč,
- b) je-li převzato dítě od 6 let do 12 let věku – 9.000,- Kč,
- c) je-li převzato dítě od 12 let do 18 let věku – 10.000,- Kč.

Příspěvek nenáleží osobě v evidenci při svěřeni dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu.

3.4 Příspěvek na zakoupení motorového vozidla

Nárok na příspěvek na zakoupení motorového vozidla má osoba pečující, která má v pěstounské péči nejméně 3 děti nebo má nárok na odměnu pěstouna z důvodu péče o 3 děti, včetně zletilých nezaopatřených dětí, jež zakládají osobě pečující nárok na odměnu pěstouna a zakoupila osobní motorové vozidlo nebo zajistila nezbytnou celkovou opravu motorového vozidla. Toto vozidlo nesmí využívat pro výdělečnou činnost.

Výše příspěvku činí 70% pořizovací ceny motorového vozidla nebo prokázaných výdajů na opravy, nejvýše však 100.000,- Kč. Součet těchto příspěvků poskytnutých osobě pečující v období posledních 10 kalendářních let přede dnem podání žádosti nesmí přesáhnout 200.000,- Kč.

Příspěvek na zakoupení motorového vozidla může být poskytnut v bezhotovostní formě i před zakoupením motorového vozidla. Použití příspěvku na zakoupení motorového vozidla je osoba pečující povinna prokázat do 6 měsíců od jeho poskytnutí.

3.5 Příspěvek při ukončení pěstounské péče

Nárok na příspěvek při ukončení pěstounské péče mají:

- a) děti, které byly do dne dosažení zletilosti svěřené do pěstounské péče osobou pečující;
- a) děti, které byly do dne dosažení zletilosti svěřené do pěstounské péče osobě v evidenci.

Jestliže dítě i po dosažení zletilosti nadále žije s osobou, která byla do dne dosažení jeho zletilosti osobu pečující, vzniká mu nárok na příspěvek při ukončení pěstounské péče teprve ke dni zániku na příspěvek na úhradu potřeb dítěte.

Pokud nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte nenáleží z důvodu, že dítě pobírá důchod z důchodového pojištění ve výši stejné či vyšší, náleží mu příspěvek při ukončení pěstounské také, a to ke dni následujícímu po skončení jeho nezaopatřenosti.

Příspěvek je vyplácen jednorázově ve výši 25.000,- Kč a každé osobě náleží pouze jednou.

V této kapitole jsem popsala dávky pěstounské péče, které pěstounům náleží po svěřením dítěte do pěstounské péče. Ve výzkumné části mé bakalářské práce se budu zabývat postojem a názorem pěstounů na dávku odměna pěstouna, která je pro účely daňových a pojistných systémů posuzována jako plat. Zjištěná data interpretuji v empirické části bakalářské práce.

4 Práva a povinnosti pěstounů

Po novele ZSPOD došlo k zákonné úpravě práv a povinností osob pečujících a osob v evidenci, a to z důvodu, že pro zabezpečení kvalitní pěstounské péče nepostačuje obecná zákonná úprava práv a povinností pěstouna obsažená v OZ. Každá pěstounská péče vyžaduje individuální přístup, proto bylo nutné zabezpečit fungující systém doprovázení a podpory pěstounských rodin.

4.1 Základní práva osob pečujících a osob v evidenci podle ZSPOD

Právo na poskytnutí trvalé nebo dočasné pomoci při zajištění osobní péče o svěřené dítě

Tato pomoc spočívá především v zajištění krátkodobé péče po dobu, po kterou je osoba pečující nebo osoba v evidenci uznána dočasně práce neschopnou nebo při ošetřování osoby blízké, při narození dítěte, při vyřizování nezbytných osobních záležitostí a při úmrtí osoby blízké.

Realizaci tohoto práva osoby pečující nebo osoby v evidenci je třeba provádět v zájmu dítěte a zvážit zejména u menších dětí formu zajištění této pomoci a výběr osoby, která bude o dítě pečovat. Krátkodobou péči lze zajistit v dětských centrech nebo na základě smluvního vztahu mezi pěstounem a osobou, která zajišťuje osobní péči o dítě. „*Odpovědnost v případě hlídání dětí má vždy ta osoba, která dítě hlídá, tak jako je tomu např. i u vlastních dětí.*“ (Informace k dohodám o výkonu pěstounské péče a správním rozhodnutím upravující práva a povinnosti dle ZSPOD, 2016, s.:5) Podle § 965 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb., OZ, nastupuje nejdříve povinnost druhého manžela podílet se na péči o svěřené dítě.

Právo na poskytnutí pomoci se zajištěním celodenní péče o svěřené dítě nebo děti v rozsahu alespoň 14 kalendářních dnů v kalendářním roce, jestliže svěřené dítě dosáhlo alespoň věku 2 let

Právo na zajištění celodenní péče o svěřené dítě má plnit především funkci psychohygieny osoby pečující a osoby v evidenci, neboť jim umožňuje odpočinout si od náročné celodenní péče o děti. Doprovázejí subjekt spolu s osobou pečující nebo osobou v evidenci musí zajistit vhodnou péči tak, aby nedocházelo k další traumatizaci dětí. Zejména u předškolních dětí nebo u dětí, které jsou v rodině umístěny teprve krátkou dobu, je vhodné zajistit tuto péči v kratších časových úsecích. Péči lze zajistit umístěním dítěte na příměstském či dětském táboře nebo obdobným způsobem jako zajištění krátkodobé péče. (Informace k dohodám o výkonu pěstounské péče a správním rozhodnutím upravující práva a povinnosti dle ZSPOD, 2016)

Právo na zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci alespoň jednou za 6 měsíců

Psychologická, terapeutická nebo jiná odborná pomoc musí být ve vztahu k péči o svěřené děti a v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte. Jedná se o pomoc nad rámec poradenství, které je v rozsahu stanoveném vyhláškou č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení ZSPOD.

Právo na zprostředkování nebo zajištění bezplatné možnosti zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě

Zvyšování znalostí a dovedností osoby pečující a osoby v evidenci je zaměřeno podle § 5 vyhlášky č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení ZSPOD, na získávání nových informací v oblasti péče o dítě, získávání znalostí a dovedností při péči o svěřené dítě, zvládání krizových situací, na přípravu dítěte na odchod z náhradní péče, na pomoc dítěti při přechodu do jiné náhradní rodiny nebo na poskytování péče při změnách spojených s vývojovými fázemi dítěte.

Právo na pomoc při udržování, rozvíjení a prohlubování sounáležitosti dítěte s osobami dítěti blízkými, zejména s rodiči a při realizaci styku rodičů s dítětem v pěstounské péči, včetně pomoci při zajištění místa pro uskutečňování styku oprávněných osob s dítětem a při zajištění asistence při tomto styku

Podle občanského zákoníku mají osoby pečující a osoby v evidenci povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči, dalšími příbuznými a osobami dítěti blízkými. Komunikace s biologickými rodiči je v praxi často velmi složitá, proto mají pěstouni nárok na pomoc v zajištění kontaktu s biologickými rodiči, zajištění vhodného místa pro kontakt, doprovázení dítěte v průběhu kontaktu nebo sledování průběhu kontaktu. Podle Zdeňka Matějčka by měly osoby, kterým bylo svěřeno dítě do náhradní rodinné výchovy o vlastních rodičích dítěte mluvit tak, aby mohly popřípadě podrobnosti přidávat, ale nemusely nic měnit. Fakt, že dítě opustili, by měli vykládat spíše jako nemoc, nedostatek schopnosti k výchově, nešťastnou shodu okolností, „nerozumnost“, duševní poruchu, nikoli však jako morální špatnost. (Matějček Z., 1999)

4.2 Základní povinnosti osob pečujících a osob v evidenci podle ZSPOD

Povinnost zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě

Rozsah povinného vzdělávání je stanoven na 24 hodin v době 12 kalendářních měsíců po sobě jdoucích. Vzdělání by mělo mít přínos pro osobu pečující či osobu v evidenci ve vztahu k poskytované péči, k potřebám dětí a k potřebám osob pečujících nebo osob v evidenci. Doprovázející subjekt by měl pěstounovi doporučovat kvalitní a osvědčené vzdělavatele tak, aby docházelo ke skutečnému rozvoji dovedností pěstouna.

Povinnost v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami dítěti blízkými, zejména s rodiči a umožnit styk rodičů s dítětem v pěstounské péči, pokud soud rozhodnutím nestanoví jinak

Z důvodu, že pěstounská péče je považována jako přechodné řešení situace dítěte, mají pěstouni povinnost podporovat sounáležitost dítěte s rodiči a osobami blízkými a

umožnit jim s nimi styk. Vzhledem k tomu, že pěstouni smí dítě zastupovat pouze v běžných záležitostech, je mnohdy výhodou, pokud jsou s rodiči v kontaktu.

„I v případě, že dítě není v kontaktu s rodiči ani jinými osobami blízkými, je třeba podporovat rozvoj jeho identity ve vztahu k jeho původu, např. formou zpracování knihy života dítěte.“ (Informace k dohodám o výkonu pěstounské péče a správním rozhodnutím upravující práva a povinnosti dle ZSPOD, 2016, s.:8)

Pro dítě i rodinu je ve většině případů dobré udržet stávající citové vazby a podporovat vzájemný pravidelný kontakt. I v případech, kdy není pravděpodobnost trvalého návratu dítěte do rodiny, pomáhá udržení vazeb s rodinou překonat některé nepříznivé následky pobytu mimo domov. Pro rodiče znamená pokračující kontakt s dítětem velkou motivaci pro změnu. (Matoušek O., Pazlarová H., 2014)

Povinnost umožnit sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče a spolupracovat se zaměstnancem pověřeným sledovat vývoj dětí

Sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče je realizováno prostřednictvím osobního kontaktu zaměstnance doprovázející organizace¹ s pěstouny a svěřenými dětmi, a to nejméně jednou za dva měsíce. Cílem sledování výkonu pěstounské péče spočívá především v ochraně zájmů svěřených dětí, ale i osob pečujících a osob v evidenci. Během těchto kontaktů mohou být mapována případná rizika vzniku problémů a včas na ně reagováno. Podpora osob pečujících a osob v evidenci spočívá především v posilování jejich kompetencí k výkonu náhradní rodinné péče a ve společném plánování potřebných služeb. (Informace k dohodám o výkonu pěstounské péče a správním rozhodnutím upravující práva a povinnosti dle ZSPOD, 2016)

Práva a povinnosti pěstounů byly do našeho právního řádu zakotveny na základě novely ZSPOD. Ve výzkumné části bakalářské práce budu zjišťovat, zda jsou pěstouni se současnými odbornými službami a pomocí spokojeni, a zda jim pomáhají při výkonu pěstounské péče. Dále budou zkoumat, jak vnímají povinnosti, které jsou jim zákonem dány. Zjištěná data budu interpretovat v empirické části bakalářské práce.

¹Doprovázející organizace – obecní úřad s rozšířenou působností, obecní úřad, krajský úřad nebo pověřená osoba k výkonu sociálně právní ochrany, která uzavřela s osobou pečující nebo osobou v evidenci dohodu o výkonu pěstounské péče.

5 Dohoda o výkonu pěstounské péče

Dohoda o výkonu pěstounské péče upravuje práva a povinnosti osoby pečující a osoby v evidenci vyplývající ze ZSPOD. Jedná se o smluvní vztah mezi osobou pečující nebo osobou v evidenci a doprovázející organizací. Účelem dohody o výkonu pěstounské péče je pomáhat a podporovat pěstounské rodiny. Poskytovaná pomoc se primárně zaměřuje na ty služby, které vedou k posílení pěstounské péče a zároveň pomáhají snižovat riziko selhávání pěstounské péče. Dohoda o výkonu pěstounské péče je veřejnoprávní smlouvou. V záležitostech, které nejsou upraveny ZSPOD, se řídí částí pátou správního řádu – veřejnoprávní smlouvy. Na dohody o výkonu pěstounské péče dopadá i úprava části první správního řádu (základní zásady činnosti správních orgánů) a přiměřeně se též použije část druhá správního řádu (obecná ustanovení o správním řízení), a to zejména z hlediska procesních aspektů uzavírání dohod.

5.1 Vznik dohody o výkonu pěstounské péče nebo správního rozhodnutí

Primární povinnost uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče s osobou pečující a osobou v evidenci má obecní úřad s rozšířenou působností, v jehož obvodu má osoba pečující nebo osoba v evidenci trvalý pobyt (dále pouze příslušný obecní úřad s rozšířenou působností). Rozhodne-li se osoba pečující nebo osoba v evidenci uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče s jiným subjektem, může dohodu o výkonu pěstounské péče uzavřít s obecním úřadem s rozšířenou působností, v jehož obvodu nemá osoba pečující nebo osoba v evidenci trvalý pobyt, obecním úřadem, krajským úřadem či pověřenou osobou k výkonu sociálně-právní ochrany dětí, ale pouze se souhlasem příslušného obecního úřadu s rozšířenou působností.

V případě, že není do 30 dnů ode dne nabytí právní moci rozhodnutí příslušného orgánu o svěřeni prvního dítěte do péče osoby pečující nebo rozhodnutí o zařazení osoby v evidenci do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu, uzavřena dohoda o výkonu pěstounské péče, příslušný obecní úřad obce

s rozšířenou působností upraví podrobnosti ohledně výkonu práv a povinností svým rozhodnutím.

5.2 Platnost dohody o výkonu pěstounské péče a správního rozhodnutí

Dohoda o výkonu pěstounské péče trvá po dobu, kdy:

- a) trvá pěstounská péče;
- b) trvá péče fyzické osoby, které bylo před rozhodnutím soudu o svěřeni dítěte do pěstounské péče dítě rozhodnutím soudu dočasně svěřeno do péče osoby, která má zájem stát se pěstounem – předpěstounská péče;
- c) je osoba rozhodnutím krajského úřadu vedena v evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu;
- d) je fyzická osoba poručníkem, jestliže o dítě osobně pečuje, nebo
- e) probíhá soudní řízení o ustanovení fyzické osoby poručníkem, k němuž nemá vyživovací povinnost.

5.3 Výpověď dohody o výkonu pěstounské péče

Osoba pečující nebo osoba v evidenci mohou vypovědět dohodu o výkonu pěstounské péče bez udání důvodu. Obecní úřad, obecní úřad obce s rozšířenou působností, krajský úřad nebo pověřená osoba mohou vypovědět dohodu o výkonu pěstounské péče pouze z těchto důvodů:

- a) pro závažné nebo opakované porušování povinností,
- b) pro opakované maření sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče,
- c) pro odmítnutí přijetí dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu bez vážného důvodu na straně osoby v evidenci.

Výpovědní lhůta skončí nejpozději uplynutím 30 dnů ode dne, kdy byla výpověď doručena druhé smluvní straně, ne však dříve, než bude uzavřena nová dohoda o výkonu pěstounské péče. V případě, že do 30 dnů není sepsána nová dohoda s jinou doprovázející organizací, příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností upraví

práva a povinnosti osoby pečující nebo osoby v evidenci svým správním rozhodnutím. V těchto případech končí výpovědní lhůta nabytím právní moci tohoto rozhodnutí.

V této kapitole jsem popsala, k čemu slouží dohoda o výkonu pěstounské péče. Pro pěstouny je velmi důležité s jakou doprovázející organizací dohodu o výkonu pěstounské péče uzavřou, neboť při výkonu pěstounské péče jsou povinni s ní spolupracovat. Ve výzkumné části bakalářské práce se budu zabývat tím, zda doprovázející organizace nabízejí pěstounům vhodné a užitečné vzdělávání. Zjištěná data poté interpretuji v empirické části bakalářské práce.

6 Státní příspěvek na výkon pěstounské péče

Na pokrytí nákladů vynakládaných na zajišťování pomoci osobám pečujícím, osobám v evidenci a svěřeným dětem slouží státní příspěvek na výkon pěstounské péče. Jedná se o neinvestiční transfer ze státního rozpočtu. Státní příspěvek na výkon pěstounské péče je upraven v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

6.1 Nárok na státní příspěvek na výkon pěstounské péče

Nárok na státní příspěvek na výkon pěstounské péče má obecní úřad s rozšířenou působností na základě vydání správního rozhodnutí nebo obecní úřad s rozšířenou působností, obecní úřad, krajský úřad, nebo pověřená osoba k výkonu sociálně-právní ochrany dětí, které uzavřely s osobou pečující nebo osobou v evidenci dohodu o výkonu pěstounské péče. O jeho přiznání rozhoduje krajská pobočka ÚP ČR, v jejímž obvodu se nachází místo nebo sídlo žadatele. SPVPP lze použít na pokrytí osobních, provozních a věcných výdajů spojených se zajištěním práv a povinností osoby pečující a osoby v evidenci, jak jsou upraveny v ZSPOD, na sledování výkonu pěstounské péče a na poskytování poradenství podle vyhlášky č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení ZSPOD. Pěstounským rodinám je třeba zajišťovat takové služby, které souvisejí s výkonem pěstounské péče, danou péčí zkvalitňují a zároveň pomáhají předcházet jejímu selhávání. Forma pomoci a zajišťování služeb pro osoby pečující nebo osoby v evidenci jsou konkretizovány v dohodě o výkonu pěstounské péče nebo ve správním rozhodnutí příslušného obecního úřadu s rozšířenou působností.

6.2 Výše státního příspěvku na výkon pěstounské péče

Výše státního příspěvku na výkon pěstounské péče činí:

- a) 48 000,- Kč za kalendářní rok, pokud pravomocné správní rozhodnutí nebo dohoda o výkonu pěstounské péče trvaly po celý kalendářní rok;

- b) částku 4 000,- Kč za každý započatý kalendářní měsíc v rámci kalendářního roku, v němž existovalo pravomocné správní rozhodnutí, nebo trvala dohoda o výkonu pěstounské péče.

Na výši SPVPP nemá vliv počet dětí svěřených osobě pečující nebo osobě v evidenci. Bez ohledu na počet svěřených dětí náleží na každou uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče nebo vydaného správního rozhodnutí stejná částka SPVPP. Dále není pravidlem, že se každé pěstounské rodině poskytují služby v hodnotě státního příspěvku na výkon pěstounské péče. Dohoda o výkonu pěstounské péče nebo správní rozhodnutí příslušného obecního úřadu s rozšířenou působností je pouze kritériem, na jehož základě se finanční prostředky ze státního rozpočtu rozdělují mezi jednotlivé doprovázející subjekty. Tudíž některá pěstounská rodina může čerpat služby vysoce převyšující částku SPVPP a rodina pečující o dítě s menšími potřebami částku výrazně nižší. (Právní a finanční aspekty doprovázení pěstounských rodin, 2016)

Ze státního příspěvku lze hradit výdaje, které vznikly v době trvání platné dohody o výkonu pěstounské péče nebo v době účinnosti správního rozhodnutí, které dohodu nahrazuje.

Při vykládání nákladů je podstatné, aby příjemce státního příspěvku na výkon pěstounské péče dodržoval kritéria hospodárnosti a efektivnosti, tj. aby zohledňoval ceny obvyklé v daném místě a v daném čase.

K veřejnoprávní kontrole využití státního příspěvku jeho příjemcem z hlediska dodržení zákonem vymezeného účelu a z hlediska splnění kritéria hospodárnosti, účelnosti a efektivnosti je příslušný Úřad práce České republiky působící ve svých krajských pobočkách a pobočce pro hlavní město Prahu jako poskytovatel veřejné finanční podpory v souladu se zákonem č. 320/2001 Sb., o finanční kontrole a zákonem č. 255/2012 Sb., o kontrole. (Kontrola čerpání státního příspěvku na výkon pěstounské péče podle zákona č. 359/1999 Sb., ZSPOD, 2016)

Aby mohly doprovázející organizace umožnit pěstounům využívat svých práv a dodržovat své povinnosti, potřebují finanční podporu. K tomuto účelu slouží státní příspěvek na výkon pěstounské péče, který je popsán v této kapitole.

7 Situace v Kraji Vysočina

V současné době se Kraj Vysočina potýká s nedostatkem pěstounů. Pěstounskou péči nyní zajišťuje 376 rodin, z nichž 11 rodin vykonává pěstounskou péči na dobu přechodnou. Nejvíce schází pěstouni pro starší děti, děti se zdravotním handicapem, děti jiného etnika nebo pro větší sourozenecké skupiny. I když by Kraj Vysočina potřeboval více pěstounských rodin, je pro něj důležitější kvalita pěstounů, než-li jejich množství. (Krčál P., Vysočina potřebuje více pěstounů)

Jelikož své výzkumné šetření budu provádět s pěstouny v Kraji Vysočina, je poslední kapitola teoretické části věnována současnému stavu pěstounské péče v Kraji Vysočina.

Závěrečné shrnutí teoretické části bakalářské práce

V teoretické části své bakalářské práce jsem se snažila rozkrýt, co stanovuje současná právní úprava pěstounovi po svěření dítěte do jeho péče. Kromě seznámení s právní úpravou a finančním zabezpečením pěstounských rodin ve formě pěstounských dávek, jsem se zaměřila na práva a povinnosti, které jsou pěstounovi zákonem dány. Při výkonu pěstounské péče mají pěstouni nárok i na odbornou pomoc a podporu, kterou jim zabezpečuje doprovázející organizace na základě dohody o výkonu pěstounské péče. Dále jsem se věnovala státnímu příspěvku na výkon pěstounské péče, který finančně zabezpečuje doprovázení pěstounských rodin. Konečná část teoretické části bakalářské práce popisuje současný stav pěstounské péče v Kraji Vysočina.

Výzkumná část navazuje na teoretickou část. Mojí snahou bude, na základě kvalitativního výzkumu, zjistit postoje a názory pěstounů v Kraji Vysočina na současnou právní úpravu pěstounské péče stanovenou v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Metodická část

8 Metodika výzkumného šetření

V této kapitole se budu zabývat hlavním cílem výzkumného šetření a dílčími cíli, které následně transformuji do tazatelských otázek. Dále se zaměřením na charakteristiku a důvody zvolené strategie výzkumu, na použité metody a techniky. Blíže specifikuji výzkumný vzorek, organizaci a průběh výzkumu.

8.1 Hlavní a dílčí cíle

Hlavním cílem výzkumné části bakalářské práce je **zjistit postoje a názory pěstounů v Kraji Vysočina na současnou právní úpravu pěstounské péče stanovenou v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.**

Tento cíl je rozdělen do následujících dílčích cílů a podcílů:

Dílčí cíl 1:

Zjistit, jaký postoj a názor mají pěstouni na státem garantované hmotné zabezpečení pěstounských rodin, a to na dávku odměna pěstouna, která je pro účely daňových a pojistných předpisů posuzována jako plat.

Podcíl č. 1:

Zjistit, zda pěstounům vyhovuje současná úprava dávky odměna pěstouna, která je pro účely daňových a pojistných předpisů posuzována jako plat.

Podcíl č. 2:

Zjistit, zda výše finančního zabezpečení ve formě dávky odměna pěstouna za výkon pěstounské péče, je pro pěstouny adekvátní.

Podcíl č. 3:

Zjistit, zda pěstouni souhlasí s tím, že odměna pěstouna náleží rodičům či prarodičům otce či matky svěřeného dítěte jen v případech hodných zvláštního zřetele.

Dílčí cíl 2:

Zjistit, jaký postoj a názor mají pěstouni na využívání státem garantovaných odborných služeb či pomoci.

Podcíl č. 1:

Zjistit, jakou odbornou pomoc či službu pěstouni nejvíce využívají.

Podcíl č. 2:

Zjistit, jakou odbornou pomoc či službu by pěstouni v rámci doprovázení přivítali.

Podcíl č. 3:

Zjistit, jaká odborná pomoc či služba se jim zdá být nepotřebná či nadbytečná.

Dílčí cíl 3:

Zjistit postoje a názory pěstounů na povinnosti, tj. na povinné vzdělávání a udržování sounáležitosti dítěte s osobami blízkými, které jim vyplývají ze zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně–právní ochraně dětí.

Podcíl č. 1:

Zjistit, zda pěstouni souhlasí s povinným vzděláváním a zda je z jejich pohledu přínosné a užitečné pro výkon pěstounské péče.

Podcíl č. 2:

Zjistit, zda pěstounům vyhovuje nabídka vzdělávání, kterou jim zprostředkovává doprovázející organizace.

Podcíl č. 3:

Zjistit, jakou mají pěstouni zkušenost s rozvíjením, udržováním a prohlubováním sounáležitosti dítěte s osobami dítěti blízkými.

8.2 Transformace dílčích cílů do tazatelských otázek

Tab. 2 Přehled transformace dílčích cílů do tazatelských otázek

Hlavní cíl: Zjistit postoje a názory pěstounů v Kraji Vysočina na současnou právní úpravu pěstounské péče stanovenou v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně–právní ochraně dětí		
Dílčí cíle – DC	Podcíle	Otázky pro rozhovor
DC 1 Zjistit, jaký postoj a názor mají pěstouni na státem garantované hmotné zabezpečení pěstounských rodin, a to na dávku odměna pěstouna, která je pro účely daňových a pojistných předpisů posuzována jako plat.	DC 1.1 Zjistit, zda pěstounům vyhovuje současná úprava dávky odměna pěstouna, která je pro účely daňových a pojistných předpisů posuzována jako plat.	TO 1: Jste spokojena či nespokojena s tím, že je dávka odměna pěstouna posuzována pro účely daňových a pojistných předpisů jako plat?
	DC 1.2 Zjistit, zda výše finančního zabezpečení, ve formě dávky odměna pěstouna, za výkon pěstounské péče je pro pěstouny adekvátní.	TO2: Jak jste spokojena s finančním ohodnocením za výkon pěstounské péče ve formě dávky odměna pěstouna?
	DC 1.3 Zjistit, zda pěstouni souhlasí s tím, že odměna pěstouna náleží rodičům či prarodičům otce či matky svěřeného dítěte, jen v případech hodných zvláštního zřetele.	TO 3: Souhlasíte či nesusouhlasíte s tím, že se dávka odměna pěstouna vyplácí rodičům či prarodičům svěřeného dítěte pouze v případech hodných zvláštního zřetele, zejména s ohledem na sociální a majetkové poměry pěstouna a s přihlédnutím ke zdravotnímu stavu dítěte?
DC 2 Zjistit, jaký postoj a názor mají pěstouni na využívání státem garantovaných odborných služeb či pomoci.	DC 2.1 Zjistit, jakou odbornou pomoc či službu pěstouni nejvíce využívají.	TO 4: Jakou odbornou pomoc či službu nejvíce využíváte?
	DC 2.2 Zjistit, jakou odbornou pomoci či službu by pěstouni v rámci doprovázení přivítali.	TO 5: Je nějaká odborná služba či pomoc, kterou byste na základě dosavadní praxe doporučili, aby byla poskytována pěstounským rodinám?
	DC 2.3 Zjistit, jaká odborná pomoc či služba se jim zdá být nepotřebná či nadbytečná.	TO 6: Myslíte si, že některá ze současných nabízených služeb či pomoci je nepotřebná či nadbytečná?
DC 3 Zjistit postoje a názory pěstounů na povinnosti, tj. na povinné vzdělávání a udržování sounáležitosti dítěte s osobami blízkými, které jim vyplývají ze zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí.	DC 3.1 Zjistit, zda pěstouni souhlasí s povinným vzděláváním a zda je z jejich pohledu přínosné a užitečné pro výkon pěstounské péče.	TO 7: Souhlasíte s povinným vzděláváním a myslíte si, že je přínosné a užitečné pro výkon pěstounské péče?
	DC 3.2 Zjistit, zda pěstounům vyhovuje nabídka vzdělávání, kterou jim zprostředkovává doprovázející organizace.	TO 8: Jak Vám vyhovuje nabídka vzdělávání Vaší doprovázející organizace?
	DC 3.3 Zjistit, jakou mají pěstouni zkušenost s rozvíjením, udržováním a prohlubováním sounáležitosti dítěte s osobami dítěti blízkými.	TO 9: Jaká je Vaše zkušenost s udržováním vztahů svěřených dětí s biologickými rodiči či osobami dítěti blízkými?

Zdroj: *Vlastní*

8.3 Metoda výzkumného šetření

Pro realizaci výzkumného šetření jsem si zvolila kvalitativní výzkum, a to z důvodu, že kvalitativní strategie umožňuje sbírat data v přirozeném prostředí a na získané informace od respondenta můžeme reagovat tím, že otázky lze nadále modifikovat nebo doplňovat. (Hendl, 2005) Jedná se tedy o přirozenější získávání informací než v tradičním kvantitativním výzkumu. „*V dobrém kvalitativním výzkumu tak výzkumník nezůstává skryt v anonymitě za svým dotazníkem, ale vstupuje do kontaktu s účastníkem způsobem, který vede ke sdílení osobních a intimních informací.*“ (Barket, 1999, s. 10)

Hlavním úkolem kvalitativního výzkumu je objasnit, jak lidé interpretují jevy sociálního světa, svoje zkušenosti a snahu těmto jevům porozumět. (Hendl, 2005)

Kvalitativní výzkum jsem zvolila i z důvodu, že se týká života lidí, jejich chování, ale také chodu organizací nebo vzájemných vztahů. (Strauss, A.; Corbinová, J.; 1999)

Výhodou kvalitativního výzkumu je jeho užitá hodnota, tedy možnost bezprostředního využití výsledků.

8.4 Kvalitativní nástroj

Kvalitativní přístup nabízí několik metod získání dat. Pro zvolení vhodné techniky je dobré řídit se tím, co zkoumáme. Pokud se zaměřujeme na soukromí lidí nebo nás zajímají jejich názory či pocity, doporučuje Hendl (2005) použít rozhovor nebo dotazník. Pro svůj výzkum jsem si zvolila polostrukturovaný rozhovor. Tato technika mi umožňuje získat odpovědi na otázky týkající se klíčových témat a zároveň mi nabízí možnost pružné reakce v průběhu rozhovoru a jeho rozšiřování o další témata. Tímto mohu průběh rozhovoru přizpůsobit tak, aby působil přirozeně a plynule.

Získaná data průběžně zpracovávám metodou kvalitativní analýzy. Výsledné zjištění interpretuji v kapitole 9 empirické části bakalářské práce.

8.5 Charakteristika výzkumného souboru

Vzhledem k tomu, že pracuji na Úřadu práce České republiky, Krajské pobočce v Jihlavě, jako referent nepojistných sociálních dávek, mám osobní zkušenost s náhradní rodinnou péčí. V náplni své práce mám kromě jiného i vyplácení státního příspěvku na výkon pěstounské péče a kontrolu čerpání státního příspěvku na výkon pěstounské péče. Z tohoto důvodu úzce spolupracuji s doprovázejícími organizacemi pěstounských rodin v Kraji Vysočina. V průběhu měsíců březen až srpen 2016 jsem si postupně vytipovala pěstounské rodiny, se kterými bych ráda spolupracovala na svém výzkumu. V září 2016 jsem oslovila sociální pracovnice, které doprovázejí mnou vybrané pěstounské rodiny a požádala je o spolupráci. Všechny oslovené sociální pracovnice mojí žádosti vyhověly a dotázaly se konkrétních pěstounů, zda by byli ochotni účastnit se výzkumného šetření. Následně mi sociální pracovnice předaly kontakty na ty pěstouny, které s výzkumným šetřením souhlasili. Z daných kontaktů jsem si vybrala pět pěstounských rodin. Jako hlavní kritérium jsem volila rozlišení druhu vykonávané pěstounské péče:

- a) pěstounská péče vykonávaná osobou, která není v příbuzenském vztahu ke svěřenému dítěti,
- b) pěstounská péče vykonávaná osobou, která je rodičem nebo prarodičem otce či matky svěřeného dítěte,
- c) pěstounská péče vykonávaná osobu v evidenci.

Dalším kritériem byla minimální délka trvání výkonu pěstounské péče po dobu 1 roku.

Výzkumný soubor tvoří pět pěstounek z Kraje Vysočina. Dvě pěstounky jsou rodiči matky či otce svěřeného dítěte. Jedna z pěstounek vykonává pěstounskou péči na dobu přechodnou. Poslední dvě pěstounky z výzkumného souboru nejsou v příbuzenském vztahu ke svěřenému dítěti, přičemž jedna pěstounka má svěřeno do pěstounské péče děti s těžkým zdravotním postižením.

Respondentka 1² žije se svým manželem a dvěma vlastními dětmi v rodinném domě na okraji krajského města. Do poručnické péče má svěřenou svoji vnučku, které je 1,5 roku. Dcera respondentky 1 své dítě porodila jako nezletilá (16 let), tudíž se respondentka 1 stala od narození vnučky její poručnicí. Matka dítěte nadále studuje, o dceru nepečuje. Respondentka 1 odešla ze zaměstnání a převzala péči o svou vnučku. Z důvodu, že se respondentka 1 stala poručnicí své vnučky a zároveň jí má ve své osobní péči, je považována dle ZSPOD za osobu pečující a má nárok na hmotné zabezpečení ve formě pěstounských dávek. Dávka odměna pěstouna klientce nebyla přiznána, neboť je prarodičem svěřeného dítěte a její majetkové a sociální poměry jsou takové, že neodůvodňují přiznání zvláštního zřetele. Po zdravotní stránce je vnučka zdráva. Dohodu o výkonu pěstounské péče uzavřela respondentka 1 s příslušným obecním úřadem obce s rozšířenou působností.

Respondentka 2 žije v rodinném domě v malé obci. V pěstounské péči má dvě děti své dcery (3 roky), která je v současné době ve výkonu trestu odnětí svobody. Děti jsou ve věku 10 a 12 let. Otec dětí se na výchově dětí nikdy nepodílel. Dohodu o výkonu pěstounské péče má respondentka 2 sepsanou s pověřenou organizací k výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Respondentka 2 je starobní důchodce. Dávka odměna pěstouna jí byla přiznána, neboť její sociální a majetkové poměry jsou takové, že odůvodňují přiznání zvláštního zřetele.

Respondentka 3 vykonává pěstounskou péči na dobu přechodnou od února 2014. Společně v domácnosti žije se svým manželem a svými třemi dětmi. Respondentka 3 má celkem šest vlastních dětí, tři z dětí již mají vlastní rodiny. Rodina respondentky 3 žije v rodinném domě v menším městě. Dohodu o výkonu pěstounské péče má uzavřenou s příslušným obecním úřadem obce s rozšířenou působností. Kromě výkonu pěstounské péče respondentka 3 nevykonává jinou výdělečnou činnost. Do pěstounské péče jí dosud byly svěřeny děti do 1 roku věku.

Respondentka 4 má do pěstounské péče svěřeno dítě ve věku 10 let. Žije spolu s manželem v panelovém domě ve větším městě. Matka svěřeného dítěte zemřela. Otec

² Pěstounky jsem z důvodu zachování anonymity označila respondentka 1 – respondentka 5.

o dceru nikdy nepečoval, je dlouhodobě příjemcem dávek hmotné nouze a nemá stálou adresu. Po smrti matky dítěte s pěstounskou péčí své dcery nesouhlasil, proti rozhodnutí soudu se odvolával a rodinu respondentky 4 obtěžoval. Nyní je zbaven rodičovské odpovědnosti, tudíž se pěstounská péče změnila na poručnickou péči. Respondentka 4 má se svěřeným dítětem velmi blízký citový vztah, neboť byla kamarádkou matky svěřeného dítěte. Vždy jí s péčí o dítě pomáhala, především v průběhu její nemoci. Respondentka 4 nemá vlastní děti. V současné době je po soudních jednáních ve špatném psychickém stavu, taktéž její manželství spěje k rozvodu. Dohodu o výkonu pěstounské péče má respondentka 4 uzavřenou s pověřenou organizací k výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Kromě pěstounské péče, kterou vykonává 2 roky, nemá respondentka 4 jinou výdělečnou činnost.

Respondentka 5 je vdova a má svěřeny do pěstounské péče dvě děti, které jsou osobami závislými na pomoci jiné osoby ve IV. stupni. Svěřené děti jsou dvojčata ve věku 14 let. Jedno z dvojčat má respondentka 5 svěřeno již 12 let, druhé z dvojčat má v pěstounské péči od dubna 2016. Spolu s dětmi žije v bytě v panelovém domě, který je bezbariérově upraven. Kromě péče o svěřené děti, nevykonává jinou výdělečnou činnost. Dohodu o výkonu pěstounské péče má uzavřenou s příslušným obecním úřadem obce s rozšířenou působností.

8.6 Organizace a průběh výzkumného šetření

Jak jsem již uváděla, první kontakt s pěstounkami jsem získala prostřednictvím doprovázejících organizací. Osobní setkání jsem si domluvila postupně telefonicky. S respondentkou 1, respondentkou 2 a respondentkou 5 proběhl kontakt v místě jejich bydliště. S respondentkou 3 jsem se setkala na kontaktním pracovišti Úřadu práce České republiky, Krajské pobočky v Jihlavě a s respondentkou 4 proběhl kontakt v prostorách doprovázející organizace.

Rozhovory s pěstounkami byly naplánovány na listopad 2016. Všechna setkání proběhla v předem domluvených termínech. Po mém představení jsem pěstounky seznámila s obsahem mé bakalářské práce, pro kterou realizuji toto výzkumné šetření.

Respondentky jsem ujistila, že jejich identita včetně rodinných příslušníků a doprovázejících organizací zůstane anonymní a poskytnuté informace budou využity pouze pro mou závěrečnou práci. Rozhovor probíhal polostrukturovanou formou dle předem připravených otázek. Odpovědi na otázky jsem si zaznamenávala do sešitu. Mým prvotním záměrem bylo nahrávat si rozhovory na záznamové zařízení. V průběhu prvního rozhovoru s respondentkou 2 jsem vycítila, že je respondentka z nahrávání rozhovoru rozrušená, tudíž jsem nahrávání vypnula a odpovědi si zapisovala do sešitu. Respondentka 2 byla poté, více otevřenější a uvolněnější. Na základě této zkušenosti, jsem si rozhovory s dalšími respondentkami taktéž zaznamenávala do sešitu.

Nyní popíši průběh jednotlivých setkání.

S repondentkou 1 jsem se setkala 23. 11. 2016 v místě jejího bydliště. Rozhovoru byl přítomen manžel a svěřené dítě. Setkání trvalo 2 hodiny. Respondentku 2 jsem navštívila v místě jejího bydliště dne 4. 11. 2016. Rozhovor trval 1,5 hodiny a svěřené děti nebyly přítomny. S respondentkou 3 jsem se setkala dne 8. 11. 2016 na kontaktním pracovišti Úřadu práce České republiky, po úředních hodinách. Klientka se dostavila sama a rozhovor trval 2 hodiny. K rozhovoru s respondentkou 4 nám zapůjčila své prostory doprovázející organizace, za co jí patří mé poděkování. Z důvodu, že manželství respondentky 4 je rozvrácené, nebylo vhodné navštívit jí v místě jejího bydliště. K rozhovoru se dostavila se svěřeným dítětem. Setkání proběhlo dne 30. 11. 2016 a trvalo 3 hodiny. S respondentkou 5 jsem se setkala dne 16. 11. 2016. Rozhovor probíhal za přítomnosti jednoho ze svěřených dětí (druhé z dětí bylo hospitalizováno v nemocnici) a trval 1,5 hodiny.

Všechny rozhovory probíhaly v přátelské atmosféře. Samotnou mě překvapilo, s jakou ochotou a důvěrou mi respondentky odpovídaly na mé dotazy. V průběhu rozhovorů se mi nestalo, že bych měla pocit, že jim vznesené dotazy byly nepříjemné, nebo že by mi odmítly na nějakou otázku odpovědět.

Empirická část

9 Výsledky výzkumného šetření

V této části bakalářské práce interpretuji zjištěná data, která jsem získala během rozhovorů s respondentkami. Rozhovory probíhaly polostrukturovanou formou, získané informace jsem si zaznamenávala do předem připraveného sešitu. Analýza je rozdělena na první, druhý a třetí dílčí cíl a vždy následuje shrnutí.

9.1 Analýza a interpretace prvního dílčího cíle

První dílčí cíl (DC 1) zní: **Zjistit, jaký postoj a názor mají pěstouni na státem garantované hmotné zabezpečení pěstounských rodin, a to na dávku odměna pěstouna, která je pro účely daňových a pojistných předpisů posuzována jako plat.** Je rozdělen do tří podcílů DC 1.1 – DC 1.3.

9.1.1 DC 1.1 Zjistit, zda pěstounům vyhovuje současná úprava dávky odměna pěstouna, která je pro účely daňových a pojistných předpisů posuzována jako plat. (TO 1)

Z rozhovorů vyplynulo, že všechny respondentky souhlasí s tím, že se dávka odměna pěstouna pro účely daňových a pojistných předpisů posuzuje jako plat. Domnívají se, že výkon pěstounské péče je postaven na roveň jiné výdělečné činnosti, tudíž je správné, že je nyní považován za určitý druh profese. Jako největší privilegium vidí v tom, že se výkon pěstounské péče zohledňuje pro nárok a výpočet starobního důchodu. Respondetka 5 uvádí: *„Dříve museli být pěstouni v evidenci úřadu práce. Vysvětlujte pracovníci z úřadu, že práci nehledáte, neboť Vaše zaměstnání je pěstounství. Z jejich pohledů bylo patrné, že si neuvědomují, že mít dítě v pěstounské péči je jiné, než se starat o své vlastní děti.“*

9.1.2 DC 1.2 Zjistit, zda výše finančního zabezpečení ve formě dávky odměna pěstouna za výkon pěstounské péče, je pro pěstouny adekvátní. (TO 2)

Myslím si, že k odpovědi respondentky 1 není důvodné něco více dodávat: „*Spokojená, to ani náhodou! Dokážete si představit, že byste někde pracovala za tuto almužnu! Myslím si, že by se naši zákonodárci měli zamyslet nad tím, zda není jejich ohodnocení pěstounské péče urážlivé.*“

Respondentka 2 je spokojena se svojí výší odměny pěstouna (12.000,- Kč). Jelikož pečuje o svá vnoučata, což vnímá jako svoji povinnost, je ráda, že jí byl uznán zvláštní zřetel. K tomu vypovídá: „*Víte, já nemám malý starobní důchod, pro mě by to bohatě stačilo. Děti však pořád něco potřebují, tu jedou na výlet, tu chtějí nové boty. Od matky ani od otce nic nedostanou, tudíž jsem ráda za dávky, které mým vnoučatům umožňují, mít stejné věci jako ti ostatní.*“ Sama respondentka 2 však přiznává, že pro pěstouny, kteří nemají žádný jiný příjem, je výše dávky odměna pěstouna nedostačující.

Respondentka 3 je osobou v evidenci a s odměnou za výkon pěstounské péče je spokojena (20.000,- Kč). Jak sama respondentka 3 uvádí: „*Když bych to porovnávala s částkou, kterou jsem pobírala na mateřské se svými dětmi, jsem nyní opravdu spokojena.*“

Respondentka 4 není s částkou odměny pěstouna spokojena (8.000,- Kč). V současné době jí zdravotní stav neumožňuje hledat si zaměstnání, manžel je taktéž bez práce. Rodina je tedy v tíživé finanční situaci. Klientka nechce nastoupit do zaměstnání i z důvodu, aby se mohla více věnovat svěřenému dítěti. Po traumatu ze smrti své matky a obtěžování ze strany biologického otce, potřebuje více péče než jiné děti v jejím věku. Respondentka 4 se domnívá, že pokud chce stát, aby byla pěstounská péče kvalitní, je zapotřebí zvýšit částku odměny pěstouna tak, aby se pěstouni mohli věnovat svěřeným dětem, jak potřebují a nemuseli se stresovat ohledně finančního zabezpečení rodiny. K tomu vypovídá: „*Když je odměna pěstouna považována za plat, neměla by dosahovat alespoň minimální mzdy? Já si tedy myslím, že ano.*“

Respondentka 5 byla s částkou za výkon pěstounské péče o jedno tělesně zdravotně postižené dítě vcelku spokojena (24.000,- Kč). V roce 2016 si vzala do pěstounské péče dvojče svěřeného dítěte, které je taktéž osobou závislou na péči jiné osoby ve IV. stupni. Respondentka 5 se domnívala, že se za další svěřené dítě odměna pěstouna zvýší

o 24.000,- Kč. Odměna pěstouna se jí však navýšila pouze o 4.000,- Kč. K uvedenému vypovídá: *„Ten kdo o tom rozhoduje, si asi neuvědomuje, jak těžké je starat o postižené dítě. Je to 24hodinová práce. Já jsem se rozhodla, že se budu starat o dvě postižené děti a jejich odměna za druhé dítě je 4.000,- Kč. Myslím si, že je to ubohé!“*

9.1.3 DC 1.3 Zjistit, zda pěstouni souhlasí s tím, že odměna pěstouna náleží rodičům či prarodičům otce či matky svěřeného dítěte jen v případech hodných zvláštního zřetele. (TO 3)

Respondentka 1 s tímto zásadně nesouhlasí. Domnívá se, že je to diskriminující. Respondentka 1 je babičkou svěřeného dítěte a její majetkové poměry jsou takové, že neodůvodňují přiznání zvláštního zřetele. Klientka si myslí, že by se při přiznávání dávky odměna pěstouna mělo ke všem rodičům a prarodičům matky či otce svěřeného dítěte přistupovat stejně. K uvedenému vypovídá: *„Bud' bude stát odměňovat všechny prarodiče, že se ujali výchovy svých vnoučat, nebo nebude odměňovat žádné. Opět nastává situace, že když pracujete, jste v této zemi znevýhodněni. Manžel má větší příjem, ale já jsem byla z důvodu péče o vnučku nucena ukončit pracovní poměr. Ostatní babičky pobírají odměnu pěstouna, což se jim započítává do důchodu. Tohle se mi opravdu nelíbí, ale bohužel, je to tak.“*

Respondentka 2 se domnívá, že v případech, kdy se rodiče nemohou starat o své děti, měla by být pro prarodiče samozřejmost postarat se o svěřené děti. Na to, že pobírá dávku odměna pěstouna za výchovu svých vnoučat, není hrdá, ale uznává, že bez finanční pomoci státu by se neobešla. K danému klientka uvádí: *„Odměnu pěstouna by měli pobírat všichni prarodiče. Potom by mělo být na svědomí prarodičů, zda tuto dávku potřebují, a zda si o ni požádají.“*

Respondetka 3, respondentka 4 i respondentka 5 souhlasí s tím, že se dávka odměna pěstouna vyplácí rodičům či prarodičům otce či matky svěřeného dítěte pouze v případech hodných zvláštního zřetele. Respondentka 4 k danému uvádí: *„...tato péče není „pravá“ pěstounská péče. Pro každého prarodiče by to měla být především povinnost.“*

9.2 Shrnutí prvního dílčího cíle

Z výpovědí respondentek lze vyvodit závěr, že současnou úpravu dávky odměna pěstouna, která je pro účely daňových a pojistných předpisů posuzována jako plat, vnímají velmi pozitivně. Jsou rády, že se novelou ZSPOD výkon pěstounské péče téměř posunul na roveň jiného zaměstnání. S čím však spokojeni nejsou, je výše finančního ohodnocení výkonu pěstounské péče. Respondentky se domnívají, že být pěstounem, je velmi odpovědná a náročná profese, neboť formuje a vychovává další lidskou generaci. Oproti jiným obdobným zaměstnáním, zabývající se výchovou dětí, je jejich „plat“ nepřiměřeně nižší. S výší odměny pěstouna byla spokojena pouze respondentka 3, která vykonává pěstounskou péči na dobu přechodnou, jejíž výše je v poměru od odměny pěstouna vyplácená osobám pečujícím vyšší. Názor ohledně vyplácení dávky odměna pěstouna rodičům nebo prarodičům otce či matky svěřeného dítěte pouze v případech hodných zvláštního zřetele se lišil podle toho, zda byla respondentka prarodičem svěřeného dítěte či nikoliv. Respondentkám, které jsou prarodiči svěřených dětí, se posuzování zvláštního zřetele zdá nespravedlivé. I když vnímají výchovu svých vnoučat jako svoji povinnost, domnívají se, že všichni pěstouni by měli mít rovnocenné postavení. Respondentky, které mají v pěstounské péči cizí dítě, souhlasí s tím, aby se při přiznávání odměny pěstouna zkoumaly majetkové či sociální poměry prarodičů svěřených dětí. Myslí si, že výchova svého vnoučete je jejich občanská povinnost, tudíž nevidí důvod, proč by za to měli být odměňováni.

9.3 Analýza a interpretace druhého dílčího cíle

Druhý dílčí cíl (DC 2) zní: **Zjistit postoj a názor pěstounů na využívání státem garantovaných odborných služeb či pomoci.** Je rozdělen do tří podcílů DC 2.1 – DC 2.3.

9.3.1. DC 2.1 Zjistit, jakou odbornou pomoc či službu pěstouni nejvíce využívají. (TO 4)

Respondentka 1 a respondentka 3 uvedly, že nevyužívají žádnou z nabízených služeb. Jelikož pečují o malé děti do dvou let, pomáhá jim s výchovou svěřeného dítěte jejich rodina. Respondentka 3 uvádí: *„Ke každému dítěti, které jsem dostala do péče, přistupujeme jako k vlastnímu dítěti. Tudiž když potřebuji pohlídat, pomůže mi někdo z rodiny. ...i já pohlídám svým dcerám vnoučata, když potřebují. Nevidím v tom rozdíl. Od toho jsme rodina.“*

Respondentka 2 a respondentka 4 nejvíce využívají službu týkající se celodenní péče o svěřené dítě alespoň v průběhu 14 dnů v kalendářním roce. Uvádějí, že tato služba jim pomáhá odpočinout si od běžných starostí, které s sebou přináší péče o svěřené dítě. Respondentka 4 dále využívá pro sebe i pro svěřené dítě psychologickou pomoc, neboť z důvodu vleklých sporů s biologickým otcem svěřeného dítěte, došlo k psychickému zhroucení respondentky 4. Svěřenému dítěti tato pomoc pomáhá vyrovnat se s předčasnou smrtí své matky. *„...sama bych se k vyhledání této pomoci neodvážila. Jsem ráda, že mi naše sociální pracovnice otevřela oči a pomohla vyhledat potřebné odborníky.“*

Respondentka 5 využívá krátkodobou péči o svěřené děti. *„Občas si potřebuji vyřídit něco na úřadě, nebo zajít k lékaři. Když máte děti na vozíku, je pro vás vše obtížnější. V těchto případech se obrátím na sociálku, která mi pomůže se zajištěním hlídání, a to je fajn.“* Dále využívá terapeutickou pomoc. *„Někdy potřebuji nějakou vrbu, která mě vyslechne. Nechci si stěžovat, sama jsem se na to dala, ale někdy je to opravdu náročné.“*

9.3.2 DC 2.2 Zjistit, jakou odbornou pomoc či službu by pěstouni v rámci doprovázení přivítali. (TO 5)

Respondentka 1, respondentka 3 a respondentka 5 si nyní nejsou vědomy žádné služby, kterou by v rámci doprovázení přivítaly. Domnívají se, že až výkon pěstounské péče, ukáže jakou pomoc či službu daná pěstounská rodina potřebuje.

Respondentka 2 by velmi ocenila, kdyby jí doprovázející organizace pomohla s doučováním svých vnoučat. Ve svém věku již není schopna pomoci dětem s přípravou na školní vyučování. Respondentka 2 uvádí: *„Jak vím, přivítalo by to více starších pěstounů. ...sociálním pracovním to neustále zdůrazňujeme.“*

Respondentka 4 by přivítala, kdyby se v rámci doprovázení více pomáhalo i samotným pěstounům, a to v zajištění a proplacení nějakého pobytu. Sama se dostala do obtížné životní a finanční situace. Ráda by odjela alespoň na 14 dní do lázní, kde by si odpočinula a načerpala nové síly. Tento pobyt však ze státního příspěvku na výkon pěstounské péče proplatit nelze. Respondentka 4 uvádí: *„Myslím si, že ke každé rodině by se mělo přistupovat individuálně a proplácet to, co skutečně potřebuje. Já chci odjet, abych si vše ujasnila a odpočinula, ale nemohu. Sama peníze nemám. Nechci, abyste to brala, že chci od problémů utíkat, jen potřebuji být chvíli sama, abych potom mohla fungovat dále.“*

9.3.3 DC 2.3 Zjistit, jaká odborná pomoc či služba se jim zdá být nepotřebná či nadbytečná

Všechny respondentky jsou stejného názoru, že žádná služba nebo pomoc není nepotřebná či nadbytečná. Uvádějí, že pěstounství je náročná profese, tudíž každá pomoc je vítaná.

9.4 Shrnutí druhého dílčího cíle

Z výpovědí respondentek lze vyvodit závěr, že nabízené odborné služby či pomoc jim pomáhají při výkonu pěstounské péče. Využívání těchto služeb či pomoci však závisí na stáří svěřeného dítěte. Respondentky, které mají svěřené do pěstounské péče dítě kojeneckého či batolecího věku, nabízené služby nevyužívají, neboť jim s péčí o dítě

pomáhá bližší rodina. Respondentky, které pečují o děti školního věku, využívají především službu týkající se celodenní péče o svěřené dítě alespoň v průběhu 14 dnů v kalendářním roce. Tento čas respondentky využívají pro svoji psychohygienu. Další odlišností ve využívání nabízených služeb či pomoci je zdravotní stav dítěte. Pěstounky, které pečují o zdravé děti, nevyžívají krátkodobou péči o svěřené dítě. Respondentka 5, která pečuje o zdravotně postižené děti, je naopak s touto pomocí velmi spokojena. Před novelou ZSPOD bylo pro ni vyřizování osobních záležitostí stresující, neboť musela zajistit péči o svěřené dítě. Nyní má možnost najmout si ošetřovatelku, u které je předpoklad, že péči o postižené dítě zvládne. Psychologickou či terapeutickou pomoc využívají respondentky či svěřené děti podle svých aktuálních potřeb. V názorech na jinou službu, kterou by přivítaly v rámci doprovázení, sehrál svoji úlohu věk respondentek. Nejstarší z respondentek by přivítala pomoc s doučováním svých vnoučat. Z hlediska svého věku již není schopna svěřeným dětem pomoci s přípravou na vyučování. Při rozhovoru uvedla, že se jedná o názor většiny pěstounů důchodového věku, kteří by tuto pomoc velmi uvítali. Zatím se snaží na tuto skutečnost upozorňovat doprovázející organizace a doufají, že časem bude hrazena ze státního příspěvku na výkon pěstounské péče. Mladší respondentky se domnívají, že poskytované služby či pomoc by neměly být striktně uvedeny v ZSPOD. Větší pravomoc by daly doprovázejícím organizacím, které s pěstounskými rodinami spolupracují. Jelikož poskytované služby a pomoc mají zkvalitňovat pěstounskou péči a pomáhat jejímu selhávání, je potřeba poskytovat pěstounským rodinám pomoc „šitou na míru“. Jednotný názor měly všechny respondentky na to, že žádná z nabízených služeb či pomoci není nadbytečná či nepotřebná. I když některou službu či pomoc nevyžívají, uvědomují si, že pro jiné pěstounské rodiny může být potřebná.

9.5 Analýza a interpretace třetího dílčího cíle

Třetí dílčí cíl (DC 3) zní: **Zjistit postoje a názory pěstounů na povinnosti, tj. na povinné vzdělávání a udržování sounáležitosti dítěte s osobami blízkými, které jim vyplývají ze zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně–právní ochraně dětí.** Je rozdělen do tří podcílů DC 3.1 – DC 3.3.

9.5.1 DC 3.1 Zjistit, zda pěstouni souhlasí s povinným vzděláváním a zda je z jejich pohledu přínosné a užitečné pro výkon pěstounské péče. (TO 7)

Respondentka 1 s povinným vzděláváním ohledně výchovy dítěte nesouhlasí. K danému uvádí: *„Vychovávám své dvě děti, tudíž si myslím, že dokážu vychovat i své vnouče. ...jejich rady jsou sice pěkné, ale praxe je často jiná.“* Nejvíce je respondentka 1 dotčena skutečností, že si povinnosti ohledně vzdělávání plnit musí, i když jí nebyla přiznána dávka odměna pěstouna. *„...když se jim to hodí, tak pěstoun jsem, ale pro odměnu jsem pouze babička.“*

Respondentka 2 s povinným vzděláváním u prarodičů svěřených dětí nesouhlasí. Domnívá se, že tato povinnost by měla být stanovena pouze osobám, kteří pečující o cizí dítě. *„Je přeci zřejmé, že jsme již dítě vychovali, když pečujeme o svá vnoučata.“* Další skutečnost, která je respondentce 2 na povinném vzdělávání nepříjemná, je její vyšší věk. *„Představte si, že byste v mém věku chodila do školy. Přínosné mi to tedy nepřijde, spíše ponižující.“*

Respondentka 3, respondentka 4 a respondentka 5 uvedly, že s povinným vzděláváním souhlasí. Přínosné a užitečné pro ně nejsou pouze získané vědomosti, ale i setkávání s jinými pěstouny. Respondentka 4 uvádí: *„Je velmi obohacující vědět, že i druzí pěstouni si občas nevědí rady a mají stejné problémy. Řekla bych, že je to stejné, jako když se maminky scházejí v dětských centrech. My máme ještě tu výhodu, že tam máme školitele a je to někým organizované.“*

9.5.2 DC 3.2 Zjistit, zda pěstounům vyhovuje nabídka vzdělávání, kterou jim zprostředkovává doprovázející organizace. (TO 8)

Respondentka 2 uvedla, že pro ni není důležitá nabídka vzdělávání, nýbrž časová a místní dostupnost zvoleného kurzu. *„... kurz volím podle toho kdy a kde se koná. Na tom mi záleží nejvíce.“*

Respondentka 1 a respondentka 3 uvedly, že s nabídkou kurzů jejich doprovázející organizace jsou spokojeni.

Respondentka 4 je s nabídkou vzdělávání její doprovázející organizace velmi spokojena. V rozhovoru uvedla, že se často nemůže rozhodnout, jaký seminář si má zvolit. Respondentka 4 uvádí: *„Když jsem se stala pěstounkou, velice na mě zapůsobila*

kniha od Ludmily Janákové. Ve své knize popisuje svoji cestu k pěstounství. Chvillemi jsem měla dojem, že kniha je z mého života. Když jsem se tedy později na semináři setkala s paní Janákovou, která nám přednášela, byl to pro mě nepopsatelný zážitek. Bez doprovázející organizace bych se takového semináře nikdy nezúčastnila.“

Respondentka 5 uvedla, že nabídka vzdělávání její doprovázející organizace je dostačující. Zároveň uvedla, že v tomto ohledu došlo od roku 2013 k velkému pokroku. K danému uvádí: *“Oproti začátkům je v současné době nabídka vzdělávání bohatá, tudíž si každý pěstoun může vybrat kurz, který potřebuje nebo ho zajímá.“*

9.5.3 DC 3.3 Zjistit, jakou mají pěstouni zkušenost s rozvíjením, udržováním a prohlubováním sounáležitosti dítěte s osobami dítěti blízkými. (TO 9)

Z rozhovoru s respondentkou 1 vyplynulo, že má dobré zkušenosti s udržováním sounáležitosti dítěte s osobami dítěti blízkými. Velký vliv na to má skutečnost, že je matkou matky svěřeného dítěte. Stejně jako respondentka 2 věří, že dcera a vnučka budou jednou tvořit „pravou“ rodinu.

Respondentka 2 se snaží o udržování vztahu svěřených dětí s jejich biologickou matkou, která je výkonu trestu odnětí svobody. Pevně doufá, že v budoucnu budou opět tvořit „pravou“ rodinu. Negativní zkušenosti má s udržováním, rozvíjením a prohlubováním sounáležitosti dětí s jejich biologickým otcem. Otec dětí se o ně zajímá nepravidelně a domluvené schůzky nedodrží. Po návratu od otce jsou děti nepřátelské a pěstounku nerespektují. Respondentka 1 uvádí: *„Když přijdou od otce, ohrazují se tím, že nejsem jejich rodič. ...neustále je nechává v naději, že si je vezme k sobě. Nevím, jestli po těch letech tomu ještě věří, nebo jenom tomu věřit chtějí.“*

Respondentka 3 nemá zkušenost s rozvíjením, udržováním a prohlubováním sounáležitosti dítěte s osobami dítěti blízkými. Do současné doby měla v pěstounské péči na přechodnou dobu děti, které byly později adoptovány. Rodiče o styk s dítětem neprojevovali zájem.

Respondentka 4 má špatné zkušenosti s udržováním styku biologického otce se svěřeným dítětem. Biologický otec nesouhlasil s pěstounskou péčí svého dítěte, tudíž se snažil pěstounku v očích dítěte „očernit“. Svěřené dítě se návštěv otce bálo a po návratu

ze setkání bývalo vystrašené a ještě více traumatizované. Respondentka 4 uvádí: „*Když se setkala s otcem, veškeré pokroky byly pryč a my jsme začínali zase od začátku*“.

Respondentka 5 uvádí: „*Nemohu říci, jestli mám dobrou či špatnou zkušenost. Z důvodu postižení se o ně nechtěli starat, dali je do ústavu. Zájem o ně neprojeví, ale je pravda, že na Vánoce nebo na narozeniny si matka na děti vzpomene a zašle zprávu.*“

9.6 Shrnutí třetího dílčího cíle

Z rozhovorů respondentek vyplynulo, že co se týká povinného vzdělávání, je rozdíl, zda respondentky mají v pěstounské péči svoje vnoučata či děti v nepříbuzenském vztahu. Prarodiče svěřených dětí s povinným vzděláváním nesouhlasí. Domnívají se, že mají zkušenosti s výchovou svých dětí, tudíž jim přijde zbytečné nadále se vzdělávat. Respondentky, které pečující o dítě v nepříbuzenském vztahu, se domnívají, že povinné vzdělávání je pro výkon pěstounské péče přínosné. Pozitivně hodnotí nejenom získané informace, ale i možnost setkávat se dalšími pěstouny. Ohledně nabídky vzdělávání jejich doprovázejících organizací jsou všechny respondentky spokojené. Uznávají, že v tomto ohledu došlo od roku 2013 k velkému pokroku. S povinností udržovat, rozvíjet a prohlubovat vztah dítěte s osobami dítěti blízkými, mají dobré zkušenosti respondentky, které pečující o vnoučata svých biologických dětí. V tomto případě styk probíhá bezproblémově. Ostatní respondentky mají s udržováním styku s osobami dítěti blízkými negativní zkušenosti. Uvádějí, že rodiče svěřených dětí jsou ve většině případů problémoví a nedodržují domluvená pravidla. Dětem styk s rodiči neprospívá a pěstounům to spíše ztěžuje výkon pěstounské péče.

Závěr

Téma mé bakalářské práce bylo *Doprovázení pěstounských rodin v Kraji Vysočina*. V úvodu jsem uvedla, z jakého důvodu jsem si zvolenou problematiku vybrala a jaké cíle jsem si pro svou práci stanovila. Pro mě samotnou bylo výzkumné šetření velmi přínosné, neboť jsem se mohla na přijatou novelu zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně–právní ochraně dětí, podívat očima pěstounů.

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo **zjistit postoje a názory pěstounů v Kraji Vysočina na současnou právní úpravu pěstounské péče stanovenou v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně–právní ochraně dětí**. K dosažení cíle jsem si zvolila kvalitativní výzkumnou strategii a určila si tři pomocné podcíle:

Zjistit, jaký názor mají pěstouni na státem garantované hmotné zabezpečení pěstounských rodin, a to na dávku odměna pěstouna, která je pro účely daňových a pojistných předpisů posuzována jako plat.

Zjistit, jaký postoj a názor mají pěstouni na využívání státem garantovaných odborných služeb či pomoci.

Zjistit postoje a názory pěstounů na povinnosti, tj. na povinné vzdělávání a udržování sounáležitosti dítěte s osobami blízkými, které jim vyplývají ze zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně–právní ochraně dětí.

Výzkumné šetření s respondentkami jsem vedla metodou polostrukturovaného rozhovoru. Důvody, které mě vedly k výběru kvalitativního přístupu a polostrukturovaného rozhovoru jsem popsala v metodické části v kapitole 8.

Podle mého názoru byla výzkumná strategie i použitá metoda dobře zvolená, neboť jsem měla možnost v průběhu rozhovoru s respondentkami reagovat na jejich odpovědi a tím se mi podařilo naplnit stanovený cíl.

Z rozhovorů s respondentkami jsem zjistila, že postoj pěstounů v Kraji Vysočina na současnou právní úpravu pěstounské péče stanovenou zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně–právní ochraně dětí, je kladný. Jsou rády, že je nyní pěstounská péče brána jako určitý druh profese a je více podporována. Názor pěstounů na změnu u dávky

odměna pěstouna, která se posuzuje z hlediska daňových a pojistných předpisů jako plat, je velmi pozitivní. S čím však nesouhlasí, je výše odměny za výkon pěstounské péče. Tato částka jim přijde oproti jiným profesím nesrovnatelně nižší. Rozdílný názor měli pěstouni na přiznávání dávky odměna pěstouna rodičům nebo prarodičům matky či otce svěřeného dítěte pouze v případech hodných zvláštního zřetele. Respondentky, které pečují o děti v nepříbuzenském vztahu, vnímají toto ustanovení ZSPOD jako spravedlivé. Oproti tomu prarodiče pečující o svá vnoučata se domnívají, že by se mělo ke všem pěstounům přistupovat stejně. Využívání odborných služeb či pomoci závisí především na stáří svěřeného dítěte. Pěstounské rodiny s mladšími dětmi odbornou službu či pomoc nevyužívají. Respondentky využívající odbornou službu či pomoc jsou toho názoru, že při poskytování odborných služeb či pomoci jsou doprovázející organizace omezovány ZSPOD. Přivítaly by, kdyby v tomto směru měly doprovázející organizace větší pravomoc, neboť s rodinou spolupracují a znají její konkrétní potřeby. Všechny respondentky se však shodly na tom, že odborné služby jsou užitečným přínosem při výkonu pěstounské péče. Na vzdělávání kriticky pohlíží pěstouni, kteří pečují o svá vnoučata. Naopak pěstouni, kteří nejsou v příbuzenském vztahu k dítěti, vidí ve vzdělávání možnost zvyšovat si své znalosti a možnost setkávat se s jinými pěstouny. Co se týká podpory s udržováním vztahu s osobami dítěti blízkými, mají pěstouni negativní zkušenosti. Podle pěstounů je většina rodičů nespolehlivá, tudíž jim ztěžují výkon pěstounské péče. Výjimkou jsou prarodiče, kteří pečují o vnouče svého biologického dítěte.

Na základě poznatků z výzkumného šetření bych doporučovala, aby se při přijímání nových zákonů, týkajících se úpravy pěstounské péče, zohledňovaly názory pěstounů a doprovázejících organizací. Tím, že naši zákonodárci budou znát jejich názory, mohou eliminovat nedostatky současné právní úpravy pěstounské péče a naopak zavést do právního řádu odborné služby, které budou přínosné pro výkon pěstounské péče.

Seznam tabulek

Tab. č. 1 Příspěvek na úhradu potřeb dítěte, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby..... str. 24

Tab. č. 2 Přehled transformace dílčích cílů do tazatelských otázekstr. 43

Seznam použité literatury

- Archerová, Caroline. *Dítě v náhradní rodině*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 119 s. ISBN 80-7178-578-4.
- Barker, Gary. *Použití kvalitativních výzkumných metod při postupech rychlého posuzování zneužívání drog ve společnosti*. 1. vyd. Boskovice: Albert, 1999. 64 s. ISBN 80-85834-78-2.
- Cairns, Kate. *Bezpečná vazba mezi náhradními rodiči a dítětem*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. 184 s. ISBN 978-80-262-0370-4.
- Glass, Cathy. *Rozbitá*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. 264 s. ISBN 978-80-262-0025-3
- Hendl, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 2. vyd. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 978-80-7367-485-4.
- Janáková, Ludmila. *Dary se přece nevracejí*. 1. vyd. Praha: Triton, 2007. 190 s. ISBN 978-80-7387-028-7.
- Janáková, Ludmila. *Sama bych se v nebi bála*. 1. vyd. Praha: Triton, 2012. 112 s. ISBN 978-80-7387-538-1.
- Langmeier, Josef; Matějček, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. 4. vyd. Praha: Karolinum, 2011. 399 s. ISBN 978-80-246-1983-5.
- Krčál, Petr. Vysočina potřebuje více pěstounů. *Kraj Vysočina*. 2016, ročník 13, č. 8, s. 2.
- Matějček, Zdeněk a kol. *Náhradní rodinná péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 183 s. ISBN 80-7178-304-8.
- Matějček, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. 98 s. ISBN 80-85282-83-6.
- Matějček, Zdeněk; Koluchová, Jarmila; Bubleová, Věduna; Kovařík, Jiří; Benešová, Lucie. *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. 152 s. ISBN 80-7178-637-3.
- Matoušek, Oldřich; Pazlarová, Hana a kol. *Podpora rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2014. 176 s. ISBN 978-80-262-0697-2.
- Matoušek, Oldřich; Pazlarová, Hana. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. 183 s. ISBN 978-80-7367-739-8.

Možný, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. vyd. Praha: Slon, 2016. 323 s. ISBN 978-80-86429-87-8.

Vrtbovská, Petra. *O ztraceném dítěti & cestě do bezpečí*. 1. vyd. Tišnov: SCAN, 2010. 120 s. ISBN 80-86620-20-4.

Nagy Štolbová, Tereza. *Dcera padajícího listí*. Vydání 1. Praha: TRITON, 2012. 169 s. ISBN 978-80-262-0025-3.

Strauss, Anselm; Corbinová, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a metody zakotvení teorie*. 1. vyd. Brno: Sdružení podané ruce, 1999. 196 s. ISBN 80-85834-60-X.

Zezulová, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2012. 200 s. ISBN 978-80-262-0065-9.

Legislativní zdroje

Česko. Zákon č. 1 ze dne 16. 12. 1992, Ústava české republiky. *Sbírka zákonů ČR* [online]. 1993, částka 1, hlava první [cit. 18. 9. 2016]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-1/zneni-20130601#hlava1>.

Česko. Zákon č. 89 ze dne 3. 2. 2012, občanský zákoník. *Sbírka zákonů ČR* [online]. 2012, částka 33, část druhá [cit. 25. 9. 2016]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#cast2>.

Česko. Zákon č. 359 ze dne 9. 12. 1999, o sociálně-právní ochraně dětí. *Sbírka zákonů ČR* [online]. 1999, částka 111, část pátá [cit. 2. 10. 2016]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359#cast5>.

Česko. Zákon č. 500 ze dne 24. 6. 2004, správní řád. *Sbírka zákonů ČR* [online]. 2004, částka 174 [cit. 8. 10. 2016]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-500>.

Česko. Zákon č. 117 ze dne 26. 5. 1995, o státní sociální podpoře. *Sbírka zákonů ČR* [online]. 1995, částka 31, vyhlášené znění ze dne 14. 7. 1995, část 3 [cit. 16. 9. 2016]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-117/zneni-0#cast3>.

Česko. Zákon č. 292 ze dne 12. 9. 2013, o zvláštních řízeních soudních. *Sbírka zákonů ČR* [online]. 2013, částka 112 [cit. 18. 10. 2016]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-292>.

Česko. Zákon č. 99 ze dne 4. 12. 1963, občanský soudní řád. *Sbírka zákonů ČR* [online]. 1963, částka 56 [cit. 18. 10. 2016]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-99>.

Česko. Zákon č. 108 ze dne 14. 6. 2006, o sociálních službách. *Sbírka zákonů ČR* [online]. 2006, částka 37 [cit. 2. 10. 2016]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>.

Česko. Zákon č. 401 ze dne 5. 9. 2012, kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně–právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. *Sbírka zákonů ČR* [online]. 2012, částka 147, část šestá [cit. 2. 10. 2016]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-401/zneni-20151001#cast6>.

Česko. Usnesení předsednictva České národní rady č. 2 ze dne 16. 12. 1992, Listina základních práv a svobod. *Sbírka zákonů ČR* [online]. 1993, částka 1, hlava čtvrtá [cit. 18. 9. 2016]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2#hlava4>.

Česko. Vyhláška č. 473 ze dne 17. 12. 2012, o provedení některých ustanoví zákona o sociálně–právní ochraně dětí. *Sbírka zákonů ČR* [online]. 2012, částka 177 [cit. 18. 10. 2016]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-473/zneni-20130101>.

Mezinárodní smlouva. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104 ze dne 6. 2. 1991, Úmluva o právech dítěte. *Sbírka zákonů ČR* [online]. 1991, částka 22 [cit. 18. 9. 2016]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-104>.

Internetové zdroje

Bubleová, Věduna; Vránová, Lucie; Vávrová, Alena; Frantíková, Jana. *Základní informace o náhradní rodinné péči* [online]. Vyd. Praha, Středisko náhradní rodinné péče, 2011. 104 s. [cit. 5. 10. 2016]. Dostupné z: <http://www.nadacesirius.cz/soubory/ke-stazeni/nrp-zakladni-informace-o-nahradni-rodinne-peci.pdf>.

Kalmusová, Petra. *Náhradní rodinná péče očima pěstounů* [online]. Hradec Králové, 2014. 62 s. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce. Ved. práce Mgr. Karel Bauer [cit. 28. 9. 2016]. Dostupné z: https://ris.uhk.cz/flexpaper/flexpaper/simple_document.aspx?doc=18337.pdf.

Ministerstvo práce a sociálních věcí, odbor rodiny a ochrany práv a dětí. *Informace k dohodám o výkonu pěstounské péče a správním rozhodnutím upravující práva a povinnosti podle § 47a odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně–právní ochraně dětí, v platném znění* [online]. Metodický pokyn, 15. 5. 2013. 16 s. [cit. 25. 10. 2016]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/15306/informace_dohody.pdf.

Ministerstvo práce a sociálních věcí, odbor ochrany práv. *Dávky pěstounské péče podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně–právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů* [online]. Instrukce náměstkyně pro řízení sekce sociální a rodinné politiky č. 1/2016, 8. 12. 2015. 33 s. [cit. 30. 10. 2016]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/24774/Instrukce_namestkyne_davky_PP.pdf.

Ministerstvo práce a sociálních věcí, odbor ochrany práv a dětí. *Kontrola čerpání státního příspěvku na výkon Pěstounské péče podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 320/2001 Sb., o finanční kontrole, ve znění pozdějších předpisů* [online]. Instrukce náměstkyně pro ochranu práv dětí a sociálního začleňování č. 14/2014,27. 8. 2014. 10 s. [cit. 1. 11. 2016]. Dostupné z:http://www.mpsv.cz/files/clanky/19830/Ins_14_2014.pdf.

Nadační fond J&T. *Právní a finanční aspekty doprovázení pěstounských rodin* [online]. Praha, 2014. 17 s. [cit. 27. 10. 2016]. Dostupné z: <http://docplayer.cz/1060494-Pravni-a-financni-aspekty-doprovazeni-pestounskych-rodin.html>.

Ptáček, Radek; Kuželová, Hana; Čeledová, Libuše. *Vývoj dětí v náhradních formách péče* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011. 56 s. ISBN 978-80-7421-040-2 [cit. 22. 10. 2016]. Dostupné z: http://vzd.bibleonline.cz/sites/default/files/Vyvoj_deti_v_nahradni_peci.pdf.

Řezníčková, Marta. *Zabezpečení nezaopatřených dětí v prarodičovské pěstounské péči* [online]. Hradec Králové, 2014. 101 s. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce. Ved. práce Mgr. Karel Bauer [cit. 28. 9. 2016]. Dostupné z: https://ris.uhk.cz/flexpaper/flexpaper/simple_document.aspx?doc=18389.pdf.